

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ:

НАСТУПНІСТЬ МІЖ ГУРТКАМИ ВІЙСЬКОВО-
ПАТРІОТИЧНОГО НАПРЯМУ, ГРОЮ "СОКІЛ" ("ДЖУРА")
ТА ПРЕДМЕТОМ "ЗАХИСТ УКРАЇНИ"

**ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА (ВІЙСЬКОВА) АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ**

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ,
КРАЄЗНАВСТВА, СПОРТУ ТА ЕКСКУРСІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

Формування навичок домедичної допомоги в системі військово-патріотичного виховання: наступність між гуртками військово-патріотичного напрямку, грою «Сокіл» («Джура») та предметом «Захист України»

Харків

2026

УДК 37.011.33

ББК 74.200.5

Упорядник збірника: Астапова Тетяна Миколаївна, керівник гуртків-методист Комунального закладу «Харківський обласний центр туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді» Харківської обласної ради

Загальна редакція: Редіна Валентина Андріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, директор Комунального закладу «Харківський обласний центр туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді» Харківської обласної ради

Рекомендовано рішенням педагогічної ради Комунального закладу «Харківський обласний центр туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді» Харківської обласної ради від 29.05.2026 № 4.

Формування навичок домедичної допомоги в системі військово-патріотичного виховання: наступність між гуртками військово-патріотичного напрямку, грою «Сокіл» («Джура») та предметом «Захист України» / Т.М. Астапова; заг. ред. В.А. Редіна, Харків, 2026. 56 с.

Методична розробка поєднує аналіз нормативно-програмного забезпечення розділу «Домедична допомога», наступність між позашкільною освітою, грою «Сокіл» («Джура») та предметом «Захист України», методичні рекомендації для керівників гуртків, практичні вправи та завдання для підготовки до етапу «Рятівник».

Методична розробка адресована керівникам гуртків військово-патріотичного та національно-патріотичного напрямів, педагогам закладів позашкільної освіти, учителям предмета «Захист України», організаторам гри «Сокіл» («Джура»), а також усім фахівцям, які здійснюють підготовку дітей та учнівської молоді до безпечної та відповідальної поведінки в умовах сучасних суспільних викликів.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ У СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	6
1.1. Наступність змісту та методів навчання	7
1.2. Порівняльний аналіз змісту розділу «Домедична допомога» у навчальних програмах закладів освіти	9
1.3. Громадянсько-патріотична складова розділу «Домедична допомога» у програмах гуртків військово-патріотичного напрямку позашкільної освіти	11
1.4. Взаємозв'язок розділу «Домедична допомога» у програмах гуртків з умовами гри «Сокіл» («Джура»)	14
II. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ У ВИХОВАНЦІВ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНИХ ГУРТКІВ	17
2.1. Організація практичної підготовки з домедичної допомоги	17
2.2. Методичні підходи до формування практичних навичок домедичної допомоги	19
2.3. Базові практичні вправи	23
2.4. Ситуаційні завдання	24
2.5. Підготовка до випробування «Рятівник» гри «Сокіл» («Джура»)	24
2.6. Рекомендації щодо проведення тренувальних занять	29
ВИСНОВКИ	36
НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39
ДОДАТКИ	41
Додаток А. Ситуаційні завдання для практичних занять	41
Додаток Б. Картки для роботи на навчальних станціях	42
Додаток В. Маршрутний лист команди. Випробування «Рятівник» ...	42
Додаток Г. Маршрутний лист навчального квесту «Маршрут рятівника»	43
Додаток Д. Чек-лист оцінювання виконання алгоритму MARCH	43
Додаток Е. Чек-лист оцінювання роботи рою під час випробування «Рятівник»	43
Додаток Ж. Картка самооцінювання вихованця	44
Додаток З. Банк ситуаційних завдань для підготовки до випробування «Рятівник»	44
Додаток І. Банк сценаріїв для відпрацювання алгоритму MARCH	48
Додаток К. Суддівський поради́ник для оцінювання випробування «Рятівник»	52

ВСТУП

Сучасні суспільні виклики, пов'язані з необхідністю зміцнення обороноздатності держави, підвищення рівня громадянської стійкості населення та формування культури безпеки, актуалізують питання підготовки дітей та молоді до дій у надзвичайних ситуаціях. Одним із найважливіших складників такої підготовки є формування навичок домедичної допомоги, які дозволяють своєчасно й ефективно реагувати на загрози життю та здоров'ю людини як у повсякденному житті, так і в умовах надзвичайних ситуацій, воєнних дій чи інших кризових обставин.

В умовах сьогодення домедична підготовка набуває особливого значення не лише як практична компетентність, а й як важлива складова громадянської освіти та національно-патріотичного виховання. Здатність надати допомогу постраждалому, діяти впевнено та відповідально в екстремальній ситуації, працювати в команді, приймати рішення в умовах стресу є показником сформованої громадянської зрілості, соціальної відповідальності та готовності до служіння суспільству.

Важливу роль у формуванні зазначених якостей відіграє система позашкільної освіти, зокрема, гуртки військово-патріотичного та національно-патріотичного напрямів. Навчальні програми «Козацько-лицарський гарт», «Козацько-лицарське виховання – «Джура»» та «Сокіл-Джура» [7-9] створюють сприятливі умови для поєднання практичного навчання домедичної допомоги з вихованням громадянської відповідальності, патріотизму, побратимства, взаємодопомоги та готовності діяти на благо громади й держави. У цих програмах домедична допомога розглядається не лише як набір медичних навичок, а як важливий інструмент формування особистості громадянина-патріота, здатного відповідально діяти в інтересах інших людей.

Особливе місце у системі національно-патріотичного виховання посідає Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») [16], яка забезпечує практичне застосування знань і навичок, здобутих під час навчання у гуртках. У межах гри вихованці мають можливість перевірити рівень підготовленості в умовах, максимально наближених до реальних, продемонструвати вміння діяти в команді, приймати рішення в нестандартних ситуаціях та надавати домедичну допомогу під час проходження випробування «Рятівник». Саме цей етап є одним із найбільш практико орієнтованих і дозволяє комплексно оцінити сформованість життєво необхідних компетентностей.

Водночас важливою складовою безперервної підготовки молоді є предмет «Захист України», який у старшій школі забезпечує системне формування знань, умінь і навичок відповідно до сучасних вимог безпекового середовища та міжнародних підходів до домедичної допомоги. Оновлена модельна навчальна програма інтегрованого курсу «Захист України» [12] значну увагу приділяє

питанням тактичної медицини, алгоритмам надання допомоги в умовах бойових дій, розвитку лідерства, командної взаємодії та громадянської стійкості.

Рис. 1. Наступність формування навичок домедичної допомоги (створено автором з використанням AI)

Саме тому надзвичайно важливого значення набуває забезпечення наступності між позашкільною та загальною середньою освітою. У практиці національно-патріотичного виховання дедалі частіше спостерігається ситуація,

коли вихованці гуртків ще до початку вивчення предмета «Захист України» набувають значного практичного досвіду у сфері домедичної допомоги, беруть участь у таборуваннях, вишколах, конкурсах та змаганнях гри «Сокіл» («Джура»). Таким чином, саме позашкільна освіта часто виступає першим етапом формування відповідних компетентностей, які в подальшому систематизуються та поглиблюються під час навчання у старшій школі (Рис. 1).

Запропонована методична розробка спрямована на висвітлення змістової, компетентнісної та методичної наступності між навчальними програмами військово-патріотичного напрямку позашкільної освіти [7-9], умовами проведення Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») [16] та модельною навчальною програмою інтегрованого курсу «Захист України» [12].

Практична частина методичної розробки містить добірку вправ, ситуаційних завдань, тренувальних кейсів і методичних рекомендацій щодо організації занять з домедичної допомоги у гуртках військово-патріотичного напрямку, а також матеріали для підготовки вихованців до участі у випробуванні «Рятівник» Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»).

У виданні здійснено порівняльний аналіз змісту розділів «Домедична допомога», визначено спільні підходи до формування компетентностей, розкрито виховний потенціал домедичної підготовки та її роль у розвитку громадянської стійкості молоді.

I. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ У СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Модуль (блок) «Домедична допомога» модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти та програм військово-патріотичного напрямку позашкільної освіти орієнтований на формування практичних навичок домедичної допомоги, проте відрізняються рівнем деталізації, обсягом тактичної медицини та акцентами на виховній складовій. Оновлений інтегрований курс «Захист України» визначає серед ключових результатів навчання формування оборонної свідомості, громадянської стійкості, відповідального ставлення до власної безпеки та безпеки інших людей, а також готовності діяти в інтересах держави [12].

Аналогічні цілі закладені в програмах «Козацько-лицарський гарт», «Козацько-лицарське виховання – «Джура»» та «Сокіл-Джура», де домедична допомога розглядається як складова виховання відповідального громадянина,

здатного допомогти людині в небезпечній ситуації та діяти в інтересах громади і держави [7-9].

Таким чином, якщо у курсі загальної середньої освіти пріоритетом є формування предметних і ключових компетентностей, то у позашкільлі вони отримують подальший розвиток через практичну діяльність, змагання, таборування та участь у військово-патріотичних заходах.

1.1. Наступність змісту та методів навчання

Особливо важливою складовою позашкільля і загальної середньої освіти є спільна методична основа.

Для багатьох дітей та учнівської молоді саме позашкільна освіта стає першим середовищем, у якому відбувається ознайомлення з основами домедичної допомоги. Участь у роботі військово-патріотичних гуртків, польових вишколах, таборуваннях і змаганнях гри «Сокіл» («Джура») сприяє формуванню базових практичних навичок та відповідних особистісних якостей. Отриманий досвід створює міцне підґрунтя для подальшого опанування змісту предмета «Захист України» та розвитку більш складних компетентностей у сфері безпеки й оборони. Оновлена концепція предмета «Захист України» передбачає тренінговий формат навчання, відпрацювання практичних кейсів та моделювання реальних ситуацій замість теоретичного вивчення матеріалу.

Саме такі підходи традиційно використовуються у програмах «Джура» та «Сокіл-Джура»: навчання через діяльність, командна робота, рольові вправи, ситуаційне моделювання, польова практика, навчальні змагання.

Отже, позашкільна освіта фактично створює природне середовище для практичного закріплення результатів навчання, досягнутих у школі. Тут відбувається перехід від індивідуальної підготовки до командної діяльності, що повністю відповідає логіці побудови курсу як позашкільної, так і загальної середньої освіти (табл. 1).

Перший рівень – базові знання та навички

У програмах військово-патріотичних гуртків ці знання знаходять практичне продовження через: навчально-тренувальні вправи; туристсько-спортивні походи, польові вишколи, змагання роїв.

Тобто, позашкільна освіта забезпечує багаторазове повторення і закріплення навичок, сформованих на заняттях гуртків. Учнівська молодь приходить до вивчення предмета «Захист України» вже з певним рівнем практичної підготовки, здобутим у військово-патріотичних гуртках та під час участі у заходах гри «Сокіл» («Джура»).

У модулі «Домедична допомога в умовах бою» (10 клас) учні опановують: алгоритм надання допомоги, оцінювання загроз, первинний огляд постраждалого, зупинку критичних кровотеч, використання турнікета, евакуацію пораненого, основи тактичної медицини [12].

Другий рівень – ускладнення практичних ситуацій

У програмах «Джура» та «Сокіл-Джура» [8-9] компетентності формуються під час: гри «Рятівник», теренових ігор, таборових зборів, комплексних змагань, виконання ролей у складі рою.

В 11 класі модуль «Домедична допомога в умовах бою» передбачає застосування знань у складних ситуаціях: комбіновані травми, групові втрати, евакуація постраждалих, прийняття рішень в умовах обмеженого часу, командна взаємодія [12].

Табл. 1

Наступність компетентностей*

Компетентність	«Джура» / «Сокіл-Джура» / «Козацько-лицарський гарт»	«Захист України»
Здатність оцінювати небезпеку	Закріплюється у практичній діяльності	Формується вміння оцінювати ситуацію
Навички домедичної допомоги	Удосконалюються в польових умовах	Формуються практичні вміння за алгоритмами
Командна взаємодія	Стає основною формою діяльності	Відпрацьовується на практичних заняттях
Лідерство	Реалізується через роботу в рої, вміння оцінювати ризики та швидко знаходити правильний вихід із критичної ситуації	Формується вміння розподіляти ролі, координувати дії
Відповідальність за інших	Закріплюється через довіру одне одному	Формується усвідомлення цінності людського життя
Стресостійкість	Вміння опановувати емоції розвивається під час таборувань та змагань	Моделюється здатність швидко реагувати на раптові зміни
Громадянська стійкість	Поглиблюється через виховну систему до будь-яких зовнішніх негативних впливів	Формується розвиток критичного мислення

*Таблицю створено автором за матеріалами [7-9; 12]

Наступність виховного потенціалу

Якщо шкільний курс орієнтований переважно на формування компетентностей безпеки та оборонної свідомості, то програми військово-патріотичного напрямку позашкільної освіти значно розширюють виховний компонент.

У гуртках домедична допомога розглядається не лише як технічна навичка, а й як прояв лицарської честі, побратимства, відповідальності, готовності допомогти ближньому, служіння громаді та державі [13, с. 7].

Саме тому вихованці гуртків не просто знайомляться з алгоритмом допомоги постраждалому, а усвідомлюють моральну цінність порятунку людського життя.

Отже, між модулем «Домедична допомога в умовах бою» інтегрованого курсу «Захист України» та розділами «Домедична допомога» програм «Козацько-лицарський гарт», «Козацько-лицарське виховання – «Джура»» і «Сокіл-Джура» простежується чітка змістова, компетентнісна та методична наступність.

Шкільний предмет забезпечує формування сучасних знань і навичок відповідно до компетентнісної моделі навчання, а позашкільна освіта створює умови для їх практичного застосування, багаторазового відпрацювання та інтеграції у систему національно-патріотичного виховання. У результаті формується особистість, здатна не лише володіти навичками домедичної допомоги, а й відповідально застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях.

1.2. Порівняльний аналіз змісту розділу «Домедична допомога» у навчальних програмах закладів освіти

Вивчення змісту розділу «Домедична допомога» у закладах позашкільної та загальної середньої освіти свідчить про наявність спільних підходів до формування життєво важливих компетентностей, пов'язаних зі збереженням життя і здоров'я людини. Водночас кожна освітня програма має власні змістові акценти, обумовлені віковими особливостями здобувачів освіти, специфікою освітнього середовища та завданнями підготовки. Для виявлення змістової наступності між програмами та визначення потенціалу їх використання у підготовці учасників гри «Сокіл» («Джура») проведено порівняльний аналіз основних компонентів підготовки з домедичної допомоги, результати якого наведено в таблиці 2.

У програмах «Козацько-лицарський гарт», «Козацько-лицарське виховання – «Джура»» та «Сокіл-Джура» домедична допомога розглядається як складова військово-патріотичної підготовки, фізичного загартування та формування готовності до захисту України. Значна увага приділяється практичним тренуванням, діям у надзвичайних ситуаціях, вихованню відповідальності та взаємодопомоги.

У модельній навчальній програмі «Захист України. Інтегрований курс» модуль «Домедична допомога в умовах бою» є самостійним змістовим блоком, побудованим відповідно до сучасних міжнародних протоколів Tactical Combat Casualty Care (TCCC). У 10 класі акцент зроблено на засвоєнні базових алгоритмів тактичної медицини, а в 11 класі – на поглибленні навичок оцінювання стану постраждалого та наданні допомоги в складних бойових умовах (табл. 2).

У 10 класі учні ознайомлюються з протоколами TCCC, складом аптечки та особливостями надання допомоги у трьох фазах тактичного медичного догляду. Значна увага приділяється зупинці масивної кровотечі, алгоритму MARCH та практичному використанню турнікета.

В 11 класі зміст продовжує попередній модуль і передбачає відпрацювання більш складних сценаріїв: комбіновані поранення, евакуація постраждалих, командна взаємодія, прийняття рішень в умовах стресу та обмеженого часу.

Для всіх програм характерними є формування навичок самозбереження та взаємодопомоги, навчання алгоритмам надання домедичної допомоги, практична

спрямованість занять, підготовка до дій у надзвичайних ситуаціях, виховання відповідальності за життя і здоров'я людини, розвиток готовності діяти в умовах небезпеки.

Таблиця 2.

Порівняння змісту компонентів підготовки з домедичної допомоги*

Компонент підготовки	«Козацько-лицарський гарт»	«Джура»	«Сокіл-Джура»	«Захист України», 10 клас (Модуль 6)	«Захист України», 11 клас (Модуль 4)
Основи домедичної допомоги	Так	Так	Так	Вивчення принципів ТССС, аптечка, фази тактичної допомоги	Поглиблення алгоритмів допомоги
Оцінка стану постраждалого	Частково	Так	Так	Базова	Поглиблена
Зупинка критичних кровотеч	Так	Так	Так	Основний змістовий блок	Відпрацювання складних ситуацій
Використання турнікета	Так	Так	Так	Так	Так, у різних сценаріях
Допомога при пораненнях грудної клітки	Частково	Так	Так	Ознайомлення та відпрацювання	Розширене опрацювання
Забезпечення прохідності дихальних шляхів	Частково	Так	Так	Так	Поглиблено
Евакуація пораненого	Так	Так	Так	Основи	Поглиблена тактична евакуація
Робота в бойових умовах	Обмежено	Частково	Частково	Так	Так, із моделюванням складних ситуацій
Виховний компонент	Високий	Дуже високий	Дуже високий	Помірний	Помірний
Змагально-практична підготовка	Так	Так	Так	Практичні тренінги	Практичні тренінги

*Таблицю створено автором за матеріалами [7-9; 12]

Програми позашкільної освіти мають виражену виховну та громадянсько-патріотичну складову. Домедична допомога в них інтегрується з козацькими традиціями, фізичною підготовкою, туристською діяльністю та грою «Сокіл» («Джура»). Натомість у курсі «Захист України» домедична допомога виступає окремим модулем із чітко визначеними результатами навчання, побудованими на сучасних стандартах тактичної медицини.

1.3. Громадянсько-патріотична складова розділу «Домедична допомога» у програмах гуртків військово-патріотичного напрямку позашкільної освіти

Однією з ключових особливостей програм «Козацько-лицарський гарт», «Козацько-лицарське виховання – «Джура»» та «Сокіл-Джура» [7-9] є те, що домедична допомога розглядається не лише як сукупність практичних умінь і навичок, а й як важливий засіб формування громадянської відповідальності, патріотизму, гуманізму та готовності до суспільно корисної діяльності. На відміну від шкільного предмета «Захист України» [12], де основний акцент робиться на опануванні алгоритмів надання допомоги та формуванні безпекових компетентностей, у позашкільних програмах медична підготовка органічно поєднується із системою національно-патріотичного виховання.

Формування цінності людського життя

У процесі вивчення розділу «Домедична допомога» вихованці усвідомлюють найважливішу гуманістичну цінність – цінність людського життя та здоров'я. Навчання наданню допомоги постраждалому формує переконання, що життя людини є найвищою суспільною цінністю, а турбота про ближнього є моральним обов'язком кожного громадянина.

У козацькій педагогічній традиції, на якій ґрунтуються програми «Джура» та «Козацько-лицарський гарт», готовність прийти на допомогу побратиму вважалася однією з найважливіших чеснот козака-лицаря [10, с. 47]. Саме тому під час опанування навичок домедичної допомоги вихованці засвоюють не лише техніку накладання пов'язок чи зупинки кровотечі, а й морально-етичні засади взаємодопомоги та людяності.

Виховання відповідальності за себе та інших

Розділ «Домедична допомога» створює широкі можливості для формування відповідальної поведінки. Вихованці навчаються оцінювати ризики, дбати про власну безпеку та безпеку оточуючих, приймати рішення в умовах невизначеності та брати відповідальність за їх наслідки.

Особливе значення має розвиток відповідальності за членів рою, команди чи гуртка. Під час практичних занять, змагань і таборувань учасники усвідомлюють, що від їхніх дій може залежати здоров'я та життя товаришів. Так формується готовність діяти не лише у власних інтересах, а й в інтересах колективу та громади.

Формування громадянської стійкості

В умовах воєнних викликів особливого значення набуває розвиток громадянської стійкості молоді. Навчання домедичної допомоги сприяє подоланню безпорадності перед небезпекою та формує впевненість у власних можливостях допомогти людині в критичній ситуації [11, с. 114].

Участь у практичних тренуваннях, польових вишколах та рольових сценаріях дозволяє вихованцям отримати досвід конструктивної поведінки під

час надзвичайних ситуацій. Це сприяє розвитку психологічної готовності до дій у кризових умовах та формуванню активної громадянської позиції.

Виховання патріотизму через служіння суспільству

У програмах військово-патріотичного напрямку патріотизм трактується не лише як любов до Батьківщини, а й як готовність діяти на благо суспільства. Саме тому вивчення домедичної допомоги спрямоване на підготовку молодшої людини до виконання громадянського обов'язку щодо захисту життя і здоров'я співгромадян.

Учасники гуртків усвідомлюють, що справжній патріотизм проявляється не лише в словах чи символах, а насамперед у конкретних справах: готовності допомогти постраждалому, підтримати громаду під час надзвичайних ситуацій, брати участь у волонтерських та соціальних ініціативах.

Розвиток побратимства та командної взаємодії

Важливою складовою виховного потенціалу розділу є формування культури побратимства. У традиціях українського козацтва взаємодопомога була основою виживання та успішної діяльності громади. Ця ідея знаходить відображення в сучасних програмах «Джура» та «Сокіл-Джура».

Під час відпрацювання практичних вправ вихованці навчаються працювати в команді, довіряти одне одному, координувати дії та підтримувати товаришів. Водночас формується усвідомлення особистої відповідальності за спільний результат, що є важливою передумовою розвитку громадянських компетентностей.

Формування морально-вольових якостей

Навчання домедичної допомоги створює сприятливі умови для розвитку таких морально-вольових якостей, як мужність, рішучість, самовладання, дисциплінованість, наполегливість, відповідальність, співчуття, готовність до самопожертви заради порятунку інших.

Виконання практичних завдань в умовах, наближених до реальних, вимагає від вихованців швидкого прийняття рішень, емоційної стійкості та здатності діяти навіть у стресових ситуаціях [13, с. 23].

Соціалізація та волонтерська діяльність

Знання та навички домедичної допомоги відкривають широкі можливості для залучення вихованців до суспільно корисної діяльності. Учасники гуртків можуть брати участь у проведенні просвітницьких заходів, акцій безпеки, волонтерських проєктів, демонстраційних тренінгів для молодших школярів та членів громади. Завдяки цьому домедична допомога стає не лише навчальним предметом, а й дієвим інструментом громадянської активності та соціального служіння.

Таким чином, громадянсько-патріотична складова розділу «Домедична допомога» у програмах «Козацько-лицарський гарт», «Козацько-лицарське виховання – «Джура»» та «Сокіл-Джура» значно виходить за межі формування

практичних медичних навичок. Вона спрямована на виховання гуманної, відповідальної та соціально активної особистості, яка усвідомлює цінність людського життя, готова діяти в інтересах громади та держави, виявляти взаємодопомогу, побратимство і громадянську відповідальність. Саме поєднання практичної підготовки з національно-патріотичним вихованням забезпечує потужний потенціал цих програм у формуванні громадянина-патріота України, здатного діяти компетентно, відповідально та гуманно в різних життєвих ситуаціях. Ефективність вивчення розділу «Домедична допомога» в гуртках військово-патріотичного напрямку значною мірою підтверджується його безпосереднім зв'язком із практичною діяльністю учасників Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). Гра є не лише формою національно-патріотичного виховання, але й важливим механізмом практичної перевірки сформованих компетентностей, зокрема навичок домедичної допомоги.

1.4. Взаємозв'язок розділу «Домедична допомога» у програмах гуртків з умовами гри «Сокіл» («Джура»)

Положення та умови проведення гри передбачають формування у вихованців готовності до дій у надзвичайних ситуаціях, розвиток відповідальності, громадянської стійкості, лідерства, командної взаємодії та практичних життєвих навичок. Саме ці результати є провідними й для розділу «Домедична допомога» програм «Козацько-лицарський гарт», «Козацько-лицарське виховання – «Джура»» та «Сокіл-Джура» (табл. 3).

Особливе значення має конкурс (вид змагань) «Рятівник», який традиційно входить до програми гри для середньої та старшої вікових груп. Його зміст безпосередньо пов'язаний із перевіркою вмінь надавати домедичну допомогу, діяти в складі команди, здійснювати транспортування постраждалого та приймати рішення в умовах обмеженого часу [16].

Таблиця 3.

Порівняння змісту програм та видів діяльності у грі «Сокіл» («Джура»)*

Розділ «Домедична допомога» у програмах	Практична реалізація в грі «Сокіл» («Джура»)
Оцінювання ситуації та безпеки	Виконання ситуаційних завдань під час конкурсу «Рятівник»
Алгоритм надання домедичної допомоги	Комплексне виконання завдань із порятунку умовно постраждалих
Зупинка кровотеч	Практичні етапи медичного вишколу
Накладання пов'язок	Виконання нормативів під час змагань
Транспортування постраждалого	Командні вправи та естафети
Робота в команді	Діяльність рою під час проходження дистанцій
Психологічна готовність до дій	Робота в умовах змагального стресу
Лідерство та відповідальність	Розподіл обов'язків між учасниками рою

*Таблицю створено автором за матеріалами [7-9; 13; 16]

Таким чином, гра виступає своєрідним «практичним полігоном» для застосування знань і вмінь, здобутих у гуртковій роботі.

Умови гри дозволяють значно розширити виховний потенціал розділу «Домедична допомога». Якщо під час занять вихованці відпрацьовують окремі навички, то під час гри вони усвідомлюють їх суспільну значущість.

Участь у випробуваннях формує готовність прийти на допомогу людині в небезпечній ситуації, почуття відповідальності за життя і здоров'я товаришів, розуміння важливості взаємодопомоги та підтримки, навички командної роботи, повагу до професій рятувальника, медика, військовослужбовця, усвідомлення власної ролі в забезпеченні безпеки громади та держави.

Формування громадянської стійкості

Одним із ключових завдань гри «Сокіл» («Джура») є формування активного громадянина України, здатного діяти в умовах суспільних викликів [16]. Навички домедичної допомоги є важливим елементом такої підготовки, оскільки дозволяють вихованцям відчувати власну спроможність допомагати іншим та ефективно діяти в кризових ситуаціях.

Саме тому під час виконання завдань медичного спрямування оцінюються не лише технічні вміння, а й такі якості, як відповідальність, дисциплінованість, рішучість, самовладання, взаємопідтримка, готовність до служіння громаді.

На відміну від шкільного предмета «Захист України», який забезпечує насамперед формування знань і базових практичних умінь, програми «Козацько-лицарський гарт», «Козацько-лицарське виховання – «Джура»» та «Сокіл-Джура» створюють умови для їх систематичного вдосконалення, а Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») забезпечує практичну апробацію та суспільне осмислення цих компетентностей. У такій системі розділ «Домедична допомога» стає не лише засобом формування життєво необхідних навичок, а й потужним інструментом громадянсько-патріотичного виховання, розвитку культури взаємодопомоги та підготовки молоді до відповідальної участі в житті громади й держави.

Отже, для гуртків національно-патріотичного напрямку:

1. Доцільно використовувати зміст модулів 10-11 класів «Захисту України» як нормативну основу для оновлення розділу «Домедична допомога» в програмах гуртків національно-патріотичного напрямку позашкільної освіти.

2. Рекомендується впроваджувати сучасний алгоритм MARCH (рис. 2) та окремі елементи протоколів ТССС (рис. 3) з урахуванням вікових особливостей вихованців.

3. Практичні заняття слід будувати на сценарному підході: допомога постраждалому під час туристського походу; дії під час надзвичайних ситуацій; евакуація умовно пораненого; командні тренування та квести.

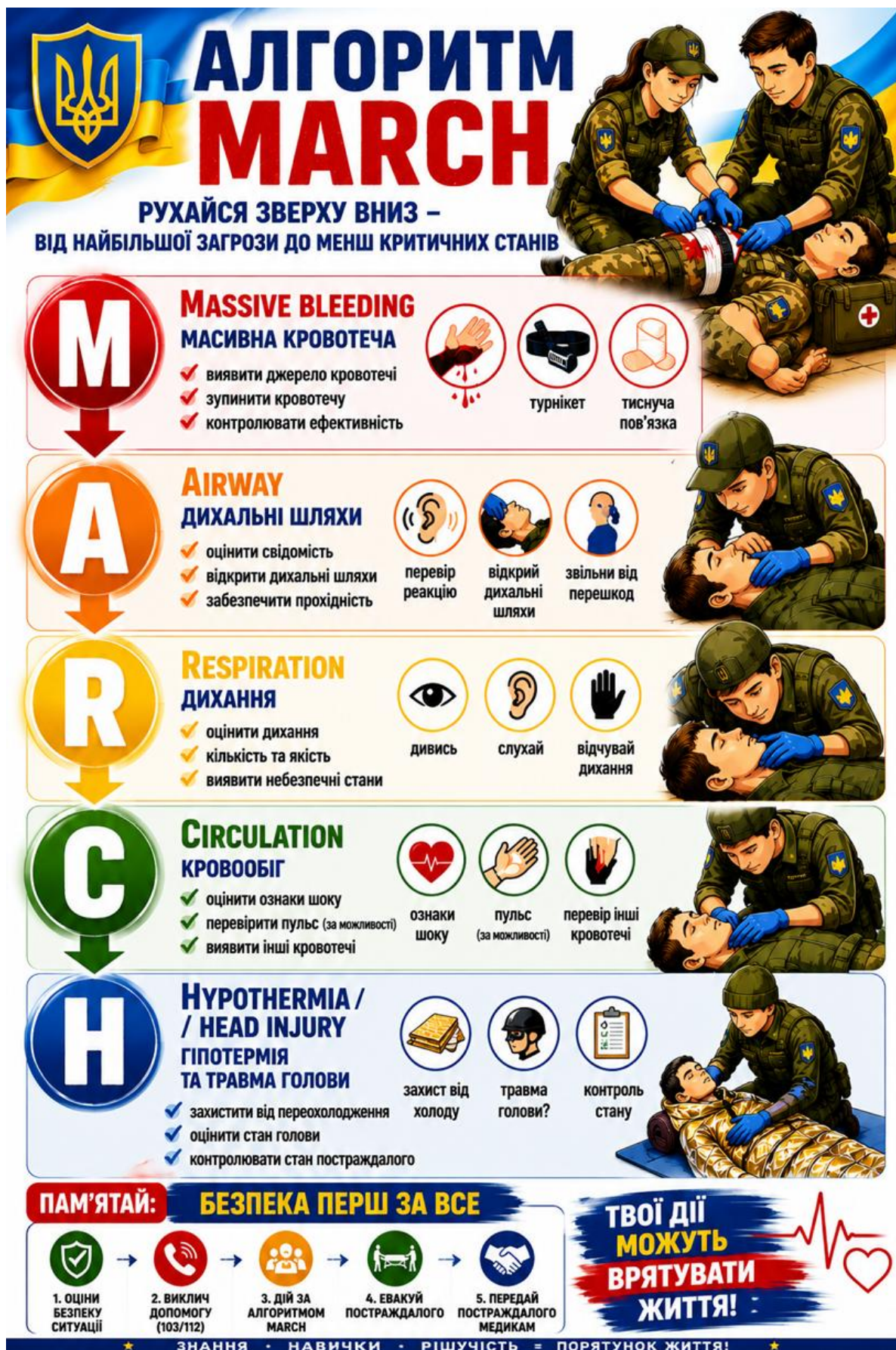

Рис. 2. Алгоритм використання MARCH (створено автором з використанням AI)

ТССС – ТРИ ЕТАПИ ПОРЯТУНКУ

Рис. 3. Алгоритм використання MARCH (створено автором з використанням AI)

4. Варто поєднувати медичну підготовку з виховними традиціями програм «Джура» та «Сокіл-Джура», формуючи не лише навички першої допомоги, а й готовність до служіння громаді та державі.

5. Ефективними формами роботи є тренінги, навчально-польові збори, рольові ігри, змагання, квести та практикуми, відпрацювання ситуаційних завдань.

Порівняльний аналіз показує, що модулі «Домедична допомога в умовах бою» модельної програми «Захист України» можуть слугувати сучасним методичним орієнтиром для вдосконалення підготовки вихованців гуртків «Козацько-лицарський гарт», «Козацько-лицарське виховання – «Джура»» та «Сокіл-Джура». При цьому позашкільні програми забезпечують ширший виховний контекст і створюють додаткові можливості для багаторазового практичного відпрацювання навичок домедичної допомоги, що сприяє формуванню громадянської стійкості та готовності учнівської молоді діяти в кризових ситуаціях.

II. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ У ВИХОВАНЦІВ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНИХ ГУРТКІВ

2.1. Організація практичної підготовки з домедичної допомоги

Практична підготовка з домедичної допомоги є одним із пріоритетних напрямів діяльності військово-патріотичних гуртків закладів позашкільної освіти. Її значення визначається не лише необхідністю формування у вихованців життєво важливих навичок порятунку людини, а й потребою виховання відповідальних громадян, здатних діяти в умовах небезпеки, приймати виважені рішення та брати на себе відповідальність за життя і здоров'я інших людей [5].

Сучасні безпекові виклики, пов'язані з воєнною агресією проти України, збільшенням кількості надзвичайних ситуацій та необхідністю розвитку громадянської стійкості населення, зумовлюють потребу у підготовці молоді до дій у кризових обставинах. Саме тому навчання домедичної допомоги в системі національно-патріотичного виховання набуває особливого значення та виходить за межі суто медичної підготовки, стаючи важливим інструментом формування культури безпеки, взаємодопомоги та соціальної відповідальності.

На відміну від традиційного засвоєння теоретичних знань, практична підготовка передбачає формування стійких алгоритмів поведінки шляхом багаторазового відпрацювання дій у змодельованих ситуаціях [3]. Досвід підготовки рятувальників, військовослужбовців та фахівців екстрених служб свідчить, що в умовах стресу людина діє насамперед відповідно до навичок, які були неодноразово відпрацьовані на практиці. Саме тому під час організації занять з домедичної допомоги пріоритетним має бути діяльнісний підхід, за якого вихованці не лише вивчають послідовність дій, а й систематично виконують їх у різних навчальних ситуаціях.

Практична підготовка повинна здійснюватися відповідно до принципів науковості, системності, наступності, доступності, безпечності та практичної спрямованості навчання [6, с. 74].

Принцип системності передбачає послідовне формування навичок від простих до більш складних. Спочатку вихованці опановують базові поняття та окремі елементи домедичної допомоги, після чого переходять до комплексних вправ, ситуаційних завдань та командних тренувань.

Принцип наступності реалізується через врахування попереднього досвіду вихованців, набутого під час участі в роботі гуртків, заходах гри «Сокіл» («Джура») та вивчення предмета «Захист України». Такий підхід забезпечує поступове ускладнення змісту навчання та створює умови для безперервного розвитку компетентностей.

Принцип практичної спрямованості полягає в максимальному наближенні навчальних ситуацій до реальних умов. У процесі підготовки доцільно використовувати сценарії, які моделюють події, що можуть виникнути під час

туристичних походів, таборувань, спортивних заходів, надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, а також під час виконання завдань військово-патріотичного спрямування.

Особливе значення має принцип безпечності навчання. Усі практичні вправи повинні проводитися під контролем керівника гуртка з обов'язковим дотриманням правил безпеки. Перед початком занять вихованці мають бути ознайомлені з правилами роботи з тренувальним обладнанням, способами безпечного виконання вправ та алгоритмами взаємодії під час командних завдань.

Ефективність практичної підготовки значною мірою залежить від створення відповідного освітнього середовища. Для проведення занять бажано використовувати спеціально обладнані навчальні локації або тематичні станції, на яких вихованці можуть відпрацьовувати різні елементи домедичної допомоги. До матеріально-технічного забезпечення занять можуть входити: навчальні турнікети, еластичні бинти та перев'язувальні матеріали, манекени для відпрацювання окремих навичок, носі та імпровізовані засоби транспортування, аптечки різного призначення, тренувальні муляжі, картки із ситуаційними завданнями, засоби візуалізації та інструктивні матеріали.

Практична підготовка повинна будуватися за принципом поступового ускладнення навчальної діяльності. На початковому етапі здобувачі освіти засвоюють окремі прийоми та алгоритми дій. Наступний етап передбачає їх інтеграцію у комплексні вправи. На завершальному етапі учасники виконують ситуаційні завдання, що потребують самостійного аналізу ситуації, прийняття рішень та командної взаємодії.

Доцільно використовувати різноманітні організаційні форми роботи (практичні заняття, тренінги, майстер-класи, навчальні збори, польові вишколи, тематичні квести, рольові ігри, змагання та конкурси, станційні тренування).

Особливо ефективною формою підготовки є навчання за станціями, коли вихованці по черзі виконують завдання на кількох тематичних локаціях. Наприклад, на одній станції відпрацьовується зупинка кровотечі, на іншій – накладання пов'язок, на третій – евакуація постраждалого, а на четвертій – дії під час надзвичайної ситуації. Такий формат сприяє підвищенню мотивації та дозволяє забезпечити активну участь усіх вихованців.

Важливим елементом практичної підготовки є формування психологічної готовності до надання допомоги. Для цього до занять доцільно включати вправи на розвиток самоконтролю, комунікації, прийняття рішень в умовах обмеженого часу та командної взаємодії. Вихованці повинні навчитися долати невпевненість, діяти послідовно та не втрачати здатності мислити раціонально під впливом стресових факторів.

Не менш важливим є виховний аспект практичної підготовки. Кожне заняття має сприяти формуванню в учасників гуманістичних цінностей, поваги

до людського життя, готовності допомагати іншим, відповідальності за власні дії та усвідомлення важливості взаємодопомоги [5]. У цьому контексті домедична допомога виступає не лише навчальним змістом, а й ефективним засобом громадянського та національно-патріотичного виховання.

Таким чином, організація практичної підготовки з домедичної допомоги у військово-патріотичних гуртках повинна забезпечувати поєднання компетентнісного, діяльнісного та виховного підходів, створюючи умови для формування життєво необхідних навичок, громадянської відповідальності та готовності молоді до дій у складних життєвих ситуаціях. Саме така підготовка становить основу успішної участі вихованців у заходах Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») та подальшого вивчення предмету «Захист України».

2.2. Методичні підходи до формування практичних навичок домедичної допомоги

Ефективність навчання домедичної допомоги значною мірою залежить не лише від змісту навчального матеріалу, а й від правильно обраних методичних підходів до його засвоєння. Специфіка цього напрямку підготовки полягає в тому, що вихованці мають не просто знати певний алгоритм дій, а бути готовими швидко та правильно застосовувати його в реальній ситуації. Саме тому під час організації занять доцільно використовувати комплекс методів, які забезпечують поступовий перехід від отримання знань до формування практичних умінь, навичок і поведінкових моделей.

Практична підготовка повинна будуватися за принципом: «Побачив – зрозумів – виконав – відпрацював – застосував у ситуації». Така логіка навчання відповідає сучасним підходам до формування компетентностей та дозволяє забезпечити високий рівень готовності вихованців до дій у надзвичайних ситуаціях.

Демонстраційно-пояснювальний підхід

Формування будь-якої практичної навички доцільно розпочинати з демонстрації правильного алгоритму дій. Під час демонстрації керівник гуртка не лише показує послідовність виконання прийому, а й пояснює його призначення, типові помилки та можливі наслідки неправильного виконання.

Наприклад, під час вивчення способів зупинки критичної кровотечі педагог демонструє порядок накладання турнікета, звертаючи увагу на місце його розташування, силу затягування та необхідність контролю часу накладання. Після показу доцільно запропонувати вихованцям визначити можливі помилки, які можуть призвести до неефективного надання допомоги (Рис. 4).

Ефективним методичним прийомом є використання принципу «помилка навмисно». Педагог спеціально допускає певну неточність у виконанні вправи, а вихованці мають її виявити та пояснити, чому вона є небезпечною. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення та уважності.

ПРАВИЛА НАКЛАДАННЯ ТУРНІКЕТА

ТРИ КЛЮЧОВІ ПРАВИЛА, ЯКІ РЯТУЮТЬ ЖИТТЯ

**ПРАВИЛЬНО
НАКЛАДЕНИЙ ТУРНІКЕТ –
ШАНС НА ЖИТТЯ
ПРИ МАСИВНІЙ
КРОВОТЕЧІ!**

1. ПРАВИЛЬНЕ МІСЦЕ

Накладай турнікет на верхню частину кінцівки (плече або стегно) на 5–7 см вище рани, не на суглоб!

2. ДОСТАТНЯ СИЛА ЗАТЯГУВАННЯ

Затягуй турнікет до повної зупинки кровотечі – кровотеча має припинитися, пульс нижче турнікету не визначається!

3. КОНТРОЛЬ ЧАСУ

Обов'язково зафіксуй точний час накладання турнікета! Перевіряй стан постраждалого та турнікет кожні 30–60 хв.

ЯК ПРАВИЛЬНО НАКЛАСТИ ТУРНІКЕТ

- 1** Розташуй турнікет на 5–7 см вище рани. Підкладай турнікет кінцями одягу або безпосередньо на шкіру.
- 2** Обгорни турнікет навколо кінцівки та протягни кінець через пряжку (фіксатор). Закріпи так, щоб турнікет щільно прилягав.
- 3** Почни обертати стрижень (вороток), поки кровотеча не зупиниться повністю і пульс нижче турнікету не визначається.
- 4** Зафіксуй стрижень у фіксаторі (кліпсі), щоб він не розкрутився.
- 5** Зафіксуй час накладання турнікету на спеціальному ярлику або на лобі постраждалого.

ПЛЕЧЕ
5–7 см вище рани

СТЕГНО
5–7 см вище рани

ПРАВИЛЬНЕ МІСЦЕ

ПЛЕЧЕ

✓ 5–7 см вище рани

СТЕГНО

✓ 5–7 см вище рани

НЕПРАВИЛЬНІ МІСЦЯ

✗ На суглобі

✗ Занадто низько (близько до рани)

✗ Занадто високо (може бути неефективно)

ДОСТАТНЯ СИЛА ЗАТЯГУВАННЯ

✗ Кровотеча триває

✓ Кровотеча зупинена, пульс нижче турнікету не визначається

✗ Ризик пошкодження тканин. Затягуй до зупинки кровотечі, а не більше!

КОНТРОЛЬ ЧАСУ – ОБОВ'ЯЗКОВО!

ЗАФІКСУЙ ТОЧНИЙ ЧАС НАКЛАДАННЯ

ПЕРЕВІРЯЙ СТАН ПОСТРАЖДАЛОГО ТА ТУРНІКЕТ КОЖНІ 30–60 ХВИЛИН

ВАЖЛИВО!

Максимальний час накладання турнікету – до 2 годин влітку та до 1 години взимку, після чого потрібна евакуація та медична допомога!

Турнікет – це тимчасовий захід. Якнайшвидше доправ постраждалого до медичного закладу!

Не послабляй і не знімай турнікет на місці події! Тільки медичний працівник у безпечних умовах!

Чітка інформація про час накладання турнікету – життєво важлива для тих, хто буде рятувати далі!

ТУРНІКЕТ У ВМІЛИХ РУКАХ – ЦЕ ЖИТТЯ!

**ДІЙ ПРАВИЛЬНО!
РЯТУЙ ЖИТТЯ!**

Рис. 4. Алгоритм накладання турнікету (створено автором з використанням AI)

Метод покрокового відпрацювання навичок

Після демонстрації вихованці переходять до відпрацювання окремих елементів дії. На цьому етапі складна навичка поділяється на декілька послідовних операцій.

Наприклад, під час навчання алгоритму допомоги постраждалому заняття може складатися з таких етапів:

1. Оцінка безпеки місця події;
2. Встановлення контакту з постраждалим;

3. Визначення ознак життя;
4. Виклик допомоги;
5. Виконання необхідних дій.

Кожний етап відпрацьовується окремо, після чого всі елементи поєднуються в єдиний алгоритм.

Подібний підхід особливо ефективний під час навчання молодших підлітків, оскільки дозволяє поступово формувати впевненість у власних діях та уникати перевантаження інформацією.

Метод багаторазового тренування

Психологи та фахівці з підготовки рятувальників наголошують, що практична навичка формується лише в результаті багаторазового повторення [16, с. 54]. Саме тому важливо забезпечити достатню кількість тренувальних вправ.

Наприклад, накладання турнікета може відпрацьовуватися сидячи, стоячи, однією рукою, із заплющеними очима, в умовах обмеженого часу. Такий підхід дозволяє сформувати автоматизовану навичку, яка може бути застосована навіть у стресовій ситуації.

Корисною є вправа «30 секунд», коли діти повинні виконати певну дію за обмежений проміжок часу. Подібні вправи підвищують швидкість реагування та впевненість у власних силах.

Ситуаційне моделювання (Case-study)

Одним із найбільш результативних методичних підходів є моделювання реальних ситуацій. Суть методу полягає у створенні навчальних сценаріїв, максимально наближених до життєвих обставин.

Приклади ситуаційних завдань:

Ситуація 1. Похід. Під час проходження туристського маршруту один із членів групи впав і травмував ногу. Необхідно оцінити ситуацію, визначити характер травми, надати допомогу, організувати подальші дії групи.

Ситуація 2. Таборування. Під час спортивних змагань учасник втратив свідомість. Необхідно забезпечити безпеку, оцінити стан постраждалого, організувати виклик допомоги, контролювати стан до прибуття дорослих.

Ситуація 3. Командне завдання. Рій отримує інформацію про умовного постраждалого на визначеній локації. Учасники повинні знайти постраждалого, оцінити ситуацію, надати допомогу, евакуювати його до безпечного місця.

Подібні завдання сприяють інтеграції окремих навичок у цілісний алгоритм поведінки.

Рольове моделювання

Метод рольової гри дозволяє вихованцям не лише відпрацьовувати технічні прийоми, а й розвивати комунікативні навички.

Під час вправ учасники виконують різні ролі: умовно постраждалий, рятувальник, свідок події, диспетчер екстреної служби, командир групи.

Наприклад, під час вправи «Виклик екстреної допомоги» один учасник виконує роль оператора служби 112, інший повідомляє про подію. Завдання полягає в тому, щоб чітко та лаконічно передати необхідну інформацію.

Такі вправи розвивають навички комунікації, відповідальності та взаємодії.

Командний підхід

Особливістю діяльності гуртків військово-патріотичного напрямку є робота в малих групах та роях. Саме тому значну увагу слід приділяти формуванню навичок командної взаємодії.

Під час виконання комплексних завдань учасники повинні розподіляти ролі, координувати дії, підтримувати комунікацію, приймати спільні рішення.

Наприклад, під час евакуації умовного постраждалого один учасник контролює його стан, двоє здійснюють транспортування, ще один відповідає за безпеку маршруту.

Подібна організація роботи максимально наближена до умов конкурсу «Рятівник» гри «Сокіл» («Джура»).

Метод навчальних станцій

Однією з найбільш ефективних форм організації занять є робота на станціях (Додаток Б).

Учасники по чергово проходять кілька навчальних локацій:

Станція 1. Критична кровотеча

- накладання турнікета;
- використання компресійної пов'язки.

Станція 2. Травми кінцівок

- іммобілізація;
- транспортування.

Станція 3. Невідкладні стани

- оцінка стану;
- виклик допомоги.

Станція 4. Командна взаємодія

- комплексне ситуативне завдання.

Такий формат дозволяє підтримувати високу активність учасників та забезпечує індивідуалізацію навчання.

Ігрові технології

Враховуючи вікові особливості вихованців, доцільно використовувати елементи гейміфікації. Приклади: квести, естафети, командні змагання, вікторини, пошукові маршрути.

Наприклад, під час квесту «Маршрут рятівника» рій повинен пройти кілька контрольних точок, на кожній із яких виконується окреме завдання з домедичної допомоги (Додаток Г).

Ігрові форми значно підвищують мотивацію та сприяють кращому засвоєнню матеріалу.

Рефлексивний підхід

Завершальним етапом кожного заняття повинно бути обговорення результатів діяльності.

Під час рефлексії вихованці відповідають на запитання: що вдалося найкраще, які труднощі виникли, що потрібно вдосконалити, як отримані навички можуть стати у нагоді в реальному житті?

Подібна практика допомагає усвідомити значущість набутих умінь та сприяє формуванню відповідального ставлення до навчання.

Таким чином, формування практичних навичок домедичної допомоги потребує використання комплексу взаємопов'язаних методичних підходів, серед яких особливе значення мають демонстраційне навчання, багаторазове тренування, ситуаційне моделювання, рольові ігри, командні вправи та гейміфіковані форми роботи. Їх поєднання дозволяє створити ефективне освітнє середовище, у якому вихованці не лише опановують життєво необхідні навички, а й набувають досвіду відповідальної поведінки, співпраці та взаємодопомоги.

2.3. Базові практичні вправи (Додаток А)

Вправа «Безпечний підхід»

Мета: навчити оцінювати обстановку перед наданням допомоги.

Хід вправи:

1. Керівник моделює ситуацію.
2. Вихованець визначає можливі небезпеки.
3. Приймає рішення щодо початку надання допомоги.
4. Аргументує свої дії.

Компетентності:

- оцінювання ризиків;
- відповідальне прийняття рішень;
- особиста безпека.

Вправа «Турнікет за хвилину»

Мета: формування навички швидкої зупинки критичної кровотечі.

Завдання:

1. Накласти турнікет на верхню кінцівку;
2. Перевірити ефективність накладання;
3. Зафіксувати час накладання.

Критерії оцінювання:

- правильність розташування;
- час виконання;
- дотримання алгоритму.

Вправа «Стабільне положення»

Мета: відпрацювання алгоритму допомоги непритомному постраждалому.

Завдання:

1. Оцінити стан постраждалого;

2. Забезпечити прохідність дихальних шляхів;
3. Перевести у стабільне бокове положення.

Вправа «Рятувальна команда»

Мета: розвиток навичок взаємодії.

Завдання:

- група отримує ситуацію;
- розподіляє ролі;
- надає допомогу;
- організовує евакуацію постраждалого.

2.4. Ситуаційні завдання

Кейс 1. Травма під час туристського походу. Під час руху маршрутом учасник отримав травму гомілки та не може самостійно пересуватися.

Необхідно:

- оцінити ситуацію;
- надати допомогу;
- організувати транспортування.

Кейс 2. Масивна кровотеча. Під час виконання завдання умовно поранений отримав травму кінцівки з ознаками масивної кровотечі.

Необхідно:

- забезпечити власну безпеку;
- зупинити кровотечу;
- провести повторний огляд.

Кейс 3. Груповий інцидент. Унаслідок умовної надзвичайної ситуації постраждали троє осіб.

Необхідно:

- визначити пріоритетність допомоги;
- організувати роботу команди;
- надати допомогу постраждалим.

2.5. Підготовка до випробування «Рятівник» гри «Сокіл» («Джура»)

Одним із найбільш дієвих засобів формування та перевірки практичних навичок домедичної допомоги у вихованців військово-патріотичних гуртків є підготовка до участі у випробуванні «Рятівник» Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). На відміну від традиційного заняття, під час якого відпрацьовуються окремі прийоми або алгоритми, випробування передбачає комплексне застосування знань, практичних умінь, лідерських якостей, навичок командної взаємодії та психологічної стійкості в умовах обмеженого часу.

Особливістю підготовки до випробування є те, що учасники повинні навчитися діяти не як окремі виконавці, а як злагоджена команда (рій), здатна швидко оцінити ситуацію, визначити пріоритетність дій, надати допомогу та організувати подальшу евакуацію постраждалого. Саме тому підготовка має

здійснюватися комплексно та включати теоретичний, практичний, командний і психологічний компоненти.

Підготовка повинна включати:

1. Теоретичний блок (основи домедичної допомоги, алгоритм огляду постраждалого, ознаки небезпечних станів, правила виклику екстрених служб).
2. Практичний блок (накладання турнікетів, пов'язки різних типів, транспортування постраждалого, робота в команді, евакуаційні вправи).
3. Змагальний блок (виконання нормативів на швидкість, проходження станцій, виконання комплексних сценаріїв, командні естафети).

Формування готовності до виконання ситуаційних завдань

Досвід проведення гри свідчить, що найбільші труднощі в учасників виникають не під час виконання окремих медичних маніпуляцій, а на етапі аналізу ситуації та вибору правильного алгоритму дій. Тому одним із першочергових завдань керівника гуртка є навчання вихованців оцінювати обстановку та приймати рішення.

Для цього доцільно використовувати ситуаційні вправи різного рівня складності.

Вправа «Що сталося?»

Керівник описує ситуацію: «Під час туристичного походу учасник послизнувся на схилі та впав. Він скаржиться на сильний біль у нозі та не може самотійно підвестися».

Завдання рою:

- визначити можливі небезпеки;
- оцінити стан постраждалого;
- запропонувати алгоритм дій;
- визначити необхідність евакуації.

Після виконання вправи учасники обговорюють свої рішення та можливі альтернативні варіанти дій.

Вправа «Хто перший?»

Керівник повідомляє, що внаслідок умовної надзвичайної ситуації постраждали троє осіб:

- один має сильну кровотечу;
- другий скаржиться на біль у руці;
- третій перебуває у свідомості, але не може пересуватися.

Завдання:

- визначити черговість надання допомоги;
- обґрунтувати своє рішення;
- розподілити ролі між членами рою.

Такі вправи розвивають навички пріоритезації та командного прийняття рішень.

У випробуванні «Рятівник» оцінюються не лише індивідуальні знання, а й здатність рою працювати як єдиний механізм (Рис. 5). Тому значну увагу слід приділяти відпрацюванню командної взаємодії (Додаток В).

Рис. 5. Складові підготовки до випробування «Рятівник» (створено автором з використанням AI)

Підготовка до командної роботи

Вправа «Рій працює». Учасники отримують завдання допомогти умовному постраждалому. Перед початком виконання вони повинні:

- обрати командира;
- розподілити обов'язки;
- визначити послідовність дій.

Наприклад:

Перший джура проводить огляд постраждалого.

Другий готує необхідне спорядження.

Третій відповідає за зв'язок та передачу інформації.

Четвертий допомагає організувати евакуацію.

Після завершення вправи аналізується ефективність командної взаємодії.

Вправа «Зміна ролей». Для того щоб кожен учасник був готовий виконувати різні функції, рекомендується регулярно змінювати ролі.

Під час одного тренування вихованець може бути командиром рою, під час наступного – рятувальником або помічником.

Такий підхід сприяє розвитку універсальності та взаємозамінності членів команди.

Відпрацювання навичок транспортування постраждалих

Практика проведення змагань показує, що значна кількість помилок пов'язана саме з евакуацією умовно постраждалого. Тому доцільно регулярно проводити спеціалізовані тренування.

Вправа «Евакуація з локації». Умовний постраждалий знаходиться на відстані 50-100 метрів від стартової точки.

Завдання рою:

- оцінити стан постраждалого;
- обрати спосіб транспортування;
- безпечно перемістити його до визначеної точки.

Після виконання вправи аналізуються:

- швидкість дій;
- злагодженість команди;
- безпечність транспортування.

Вправа «Імпровізовані ноші». Рій отримує обмежений набір спорядження:

- дві жердини;
- куртки або плащі;
- мотузку.

Завдання: виготовити імпровізовані ноші та здійснити транспортування постраждалого.

Такі вправи особливо корисні під час польових зборів і таборуваль.

Проведення тренувань в умовах, наближених до змагальних

Після опанування окремих навичок доцільно проводити комплексні тренування.

Навчальна станція «Рятівник». На території навчального полігону або табору організовується декілька точок:

1. Виявлення постраждалого.
2. Оцінка стану.
3. Надання допомоги.
4. Евакуація.

5. Передача інформації судді або інструктору.

Рій проходить усі точки без підказок керівника.

Навчальний квест «Місія рятівника». Команда отримує карту маршруту.

На контрольних пунктах необхідно виконати завдання:

- визначити небезпечний стан;
- продемонструвати алгоритм допомоги;
- організувати евакуацію;
- вирішити ситуаційну задачу.

Такий формат максимально відповідає духу гри «Сокіл» («Джура») та підтримує високий рівень мотивації вихованців.

Формування психологічної готовності

Однією з важливих складових випробування є здатність діяти в умовах хвилювання та дефіциту часу.

З цією метою рекомендується проводити тренування з додатковими ускладненнями:

- обмеження часу на виконання завдання;
- виконання вправ після фізичного навантаження;
- наявність сторонніх подразників;
- необхідність одночасно виконувати декілька завдань.

Наприклад, перед початком ситуаційної вправи рій проходить коротку смугу перешкод або виконує фізичні вправи. Після цього учасники повинні надати допомогу умовному постраждалому.

Подібні тренування дозволяють наблизити навчання до умов реального змагання та формують стресостійкість.

Проведення внутрішньогурткових змагань

Ефективним завершальним етапом підготовки є проведення внутрішньогурткових або міжгурткових змагань.

До програми можуть входити:

- теоретична вікторина;
- виконання практичних нормативів;
- ситуаційні завдання;
- командна естафета;
- комплексне випробування «Рятівник».

Такі заходи дозволяють оцінити рівень готовності вихованців, виявити проблемні питання та підвищити мотивацію до подальшого навчання.

Методичні рекомендації керівнику гуртка

Під час підготовки до випробування «Рятівник» доцільно дотримуватися таких рекомендацій:

- поступово ускладнювати навчальні завдання;
- регулярно змінювати сценарії ситуацій;
- забезпечувати участь усіх членів рою;

- поєднувати індивідуальні та командні вправи;
- використовувати елементи гри та змагання;
- проводити детальний розбір помилок після кожного тренування;
- приділяти увагу вихованню відповідальності та взаємодопомоги.

Таким чином, підготовка до випробування «Рятівник» повинна розглядатися не лише як підготовка до окремого конкурсу гри «Сокіл» («Джура»), а як ефективний засіб формування життєво важливих компетентностей, розвитку громадянської стійкості, лідерства, командної взаємодії та готовності молоді до дій у складних життєвих ситуаціях.

2.6. Рекомендації щодо проведення тренувальних занять

Практична підготовка з домедичної допомоги у військово-патріотичних гуртках має здійснюватися на засадах діяльнісного та компетентнісного підходів із переважанням тренувальних форм роботи. Використання практичних вправ, ситуаційних завдань, рольових сценаріїв та елементів гри «Сокіл» («Джура») забезпечує формування не лише спеціальних навичок надання допомоги, а й громадянської відповідальності, стресостійкості, лідерства, готовності до взаємодії та служіння суспільству. Саме поєднання практичної підготовки з виховним потенціалом військово-патріотичного руху створює умови для формування компетентної, відповідальної та соціально активної особистості [6, с. 174].

Ефективність формування навичок домедичної допомоги значною мірою залежить від правильної організації тренувального процесу. Навіть добре засвоєні теоретичні знання не гарантують успішного виконання практичних дій у реальній ситуації, якщо вони не були багаторазово відпрацьовані в умовах, максимально наближених до життєвих обставин. Саме тому тренувальні заняття в гуртках військово-патріотичного напрямку повинні мати системний, послідовний та практико орієнтований характер.

Основною метою тренувальних занять є формування в учасників стійких алгоритмів дій, здатності швидко приймати рішення, працювати в команді та діяти впевнено в умовах дефіциту часу та психологічного навантаження.

Для підтримання високого рівня мотивації доцільно використовувати ротацію навчальних станцій, командні змагання, елементи квестів, рольові ігри, польові виходи, тренування в умовах обмеженого часу.

Після кожного заняття рекомендується проводити рефлексію, під час якої вихованці аналізують власні дії, визначають труднощі та шляхи їх подолання (Додаток Ж).

Планування циклу тренувань

Підготовку доцільно здійснювати за принципом поступового ускладнення завдань.

Етап 1. Формування окремих навичок. На початковому етапі відпрацьовуються окремі елементи домедичної допомоги:

- оцінка безпеки місця події;
- виклик екстрених служб;
- первинний огляд постраждалого;
- зупинка кровотечі;
- накладання пов'язок;
- стабільне бокове положення;
- транспортування постраждалого.

Наприклад, під час заняття з теми «Зупинка критичної кровотечі» кожен вихованець повинен виконати накладання турнікета не менше 5-10 разів на різні кінцівки та в різних положеннях.

Етап 2. Комбінування навичок. Після опанування окремих дій вони поєднуються в комплексний алгоритм.

Наприклад: сценарій «Падіння з велосипеда»

Учасник:

- оцінює безпеку;
- встановлює контакт із постраждалим;
- проводить огляд;
- виявляє умовну кровотечу;
- надає допомогу;
- організовує подальші дії.

На цьому етапі важливо звертати увагу не лише на правильність окремих маніпуляцій, а й на логічність та послідовність дій.

Етап 3. Сценарні тренування. На завершальному етапі відпрацьовуються комплексні ситуації, максимально наближені до умов гри «Сокіл» («Джура»).

Наприклад: «Під час таборування внаслідок падіння дерева умовно постраждали двоє учасників. Один має кровотечу, інший скаржиться на сильний біль у нозі».

Завдання рою:

- оцінити ситуацію;
- визначити пріоритетність допомоги;
- розподілити ролі;
- надати допомогу;
- здійснити евакуацію.

Використання навчальних станцій

Однією з найефективніших форм проведення занять є робота за станціями.

Приклад організації заняття:

Станція 1. Кровотеча

Завдання:

- визначити вид кровотечі;
- обрати спосіб її зупинки;
- накласти турнікет або пов'язку.

Час роботи – 10 хвилин.

Станція 2. Оцінка стану постраждалого

Завдання:

- встановити контакт;
- оцінити свідомість;
- визначити подальший алгоритм дій.

Станція 3. Транспортування

Завдання:

- обрати спосіб евакуації;
- безпечно перемістити постраждалого на визначену відстань.

Станція 4. Командна взаємодія

Учасники отримують ситуаційне завдання та повинні спільно його вирішити.

Такий формат забезпечує високу активність усіх вихованців та дозволяє керівнику ефективно контролювати процес навчання.

Використання алгоритму MARCH під час тренувальних занять

Одним із найбільш ефективних способів формування практичних навичок домедичної допомоги є відпрацювання алгоритму MARCH, який використовується для швидкого виявлення та усунення найбільш небезпечних для життя станів постраждалого.

Під час проведення занять важливо наголошувати, що алгоритм MARCH є не набором окремих маніпуляцій, а чіткою послідовністю дій, яка дозволяє визначати пріоритетність допомоги.

Для ефективного засвоєння алгоритму рекомендується переходити від простих вправ до комплексних сценаріїв (Додаток Д).

Завдання 1. «Визнач перший крок»

Мета: формування розуміння пріоритетності дій.

Керівник гуртка пропонує декілька коротких описів ситуацій.

Наприклад:

Ситуація А. Постраждалий при свідомості, голосно кличе на допомогу. На стегні видно значну кровотечу.

Запитання: Який елемент алгоритму MARCH необхідно виконати першим?

Очікувана відповідь:

Усунути масивну кровотечу.

Ситуація Б. Постраждалий лежить нерухомо, кровотечі не спостерігається, дихання не чути.

Запитання: Який наступний етап алгоритму необхідно перевірити?

Після обговорення учасники пояснюють свої рішення.

Завдання 2. «Жива схема MARCH»

Мета: закріплення послідовності алгоритму.

Учасникам роздаються картки з назвами етапів:

- Масивна кровотеча.
- Дихальні шляхи.
- Дихання.
- Кровообіг.
- Гіпотермія та травма голови.

Завдання: Розташуватися у правильній послідовності та пояснити значення кожного етапу.

Після цього педагог пропонує декілька сценаріїв, а вихованці визначають, на якому етапі необхідно діяти.

Завдання 3. «Рятувальник за 60 секунд»

Мета: навчити швидко оцінювати стан постраждалого.

Умовний постраждалий розташовується на майданчику. Керівник заздалегідь визначає умовні ушкодження.

Наприклад:

- кровотеча з нижньої кінцівки;
- утруднене дихання;
- ознаки переохолодження.

Завдання рою: за одну хвилину визначити всі проблеми та назвати порядок дій відповідно до алгоритму MARCH.

Після завершення вправи проводиться обговорення.

Завдання 4. «Знайди критичну помилку»

Мета: розвиток критичного мислення.

Керівник демонструє сценарій. Наприклад: «Учасник починає оглядати дихання постраждалого, не звертаючи уваги на масивну кровотечу».

Завдання: визначити помилку та пояснити її можливі наслідки.

Учасники повинні аргументувати свою відповідь, використовуючи принципи алгоритму MARCH.

Завдання 5. «Медична станція MARCH»

Організовується п'ять навчальних станцій.

Станція 1. Зупинка критичної кровотечі.

Завдання: накласти турнікет або інший засіб зупинки кровотечі.

Станція 2. Забезпечення прохідності дихальних шляхів.

Завдання: визначити правильний порядок дій щодо непритомного постраждалого.

Станція 3. Оцінка дихання.

Завдання: виявити ознаки порушення дихання та визначити подальші дії.

Станція 4. Оцінка кровообігу.

Завдання: виявити ознаки шоку та запропонувати алгоритм допомоги.

Станція 5. Профілактика переохолодження.

Завдання: організувати захист постраждалого від впливу навколишнього середовища.

Після проходження всіх станцій проводиться комплексне ситуатійне завдання.

Завдання 6. «Сценарій для рою»

Мета: комплексне застосування алгоритму MARCH.

Ситуація: Під час туристських змагань учасник впав зі схилу.

Умовні ознаки:

- сильна кровотеча з нижньої кінцівки;
- скарги на утруднене дихання;
- ознаки переохолодження.

Завдання рою:

1. Оцінити безпеку місця події.
2. Провести огляд постраждалого відповідно до алгоритму MARCH.
3. Надати необхідну допомогу.
4. Організувати евакуацію.

Оцінюються:

- правильність послідовності дій;
- взаємодія членів рою;
- командування;
- дотримання вимог безпеки.

Завдання 7. «Квест MARCH»

Маршрут містить п'ять контрольних пунктів. На кожному пункті команда виконує завдання, пов'язане з одним із етапів алгоритму. Для переходу на наступну точку необхідно правильно виконати попереднє завдання. Наприкінці всі елементи об'єднуються в єдиний сценарій порятунку постраждалого (Додаток И).

Такий формат особливо ефективний під час таборувань, польових вишколів та підготовки до випробування «Рятівник» гри «Сокіл» («Джура»), оскільки поєднує практичне навчання, командну взаємодію та елементи змагань.

Використання елементів змагання

Практика показує, що змагальний компонент суттєво підвищує мотивацію вихованців (Додаток К).

Для цього можна проводити:

- індивідуальні заліки;
- командні естафети;
- рейтингові тренування;
- мінітурніри між роями.

Приклад естафети «Рятувальник»

Учасник:

1. Добігає до контрольної точки.
2. Накладає турнікет.
3. Передає естафету наступному учаснику.

Оцінюються:

- швидкість;
- правильність виконання;
- командний результат.

Проведення занять у польових умовах

Особливу увагу необхідно приділяти тренуванням на відкритій місцевості.

Саме такі умови найбільш наближені до обстановки під час таборувальних та гри «Сокіл» («Джура»).

Приклад заняття «Рятувальна операція»

Місце проведення: лісопаркова зона.

Сюжет: Під час умовного походу один із учасників отримав травму.

Завдання для рою:

- знайти постраждалого;
- оцінити його стан;
- надати допомогу;
- евакуювати до безпечного місця.

Додаткові ускладнення:

- обмежений час;
- складний рельєф;
- необхідність подолання перешкод.

Такі вправи розвивають навички орієнтування, взаємодії та прийняття рішень.

Тренування в умовах психологічного навантаження

Під час реальної надзвичайної ситуації людина відчуває хвилювання, тому важливо навчити вихованців діяти в умовах стресу.

Для цього доцільно використовувати:

- часові обмеження;
- фізичне навантаження перед виконанням завдання;
- додаткові відволікаючі фактори;
- роботу в умовах дефіциту інформації.

Приклад вправи «Після марш-кидка»

Мета вправи: навчити діяти в умовах втоми та підвищеного емоційного напруження.

Рій виконує 300-500 метрів швидкого пересування та декілька фізичних вправ.

Одразу після цього учасники отримують завдання надати допомогу умовному постраждалому.

Використання квестових технологій

Квести особливо ефективні для молодших та середніх вікових груп.

Приклад квесту «Маршрут рятувника»

На території закладу розміщується декілька контрольних пунктів.

На кожній точці команда отримує завдання:

Пункт 1. Визначити ознаки небезпечного стану.

Пункт 2. Продемонструвати накладання пов'язки.

Пункт 3. Організувати транспортування.

Пункт 4. Розв'язати ситуаційну задачу.

Перемагає команда, яка правильно виконає всі завдання за найменший час.

Аналіз помилок та рефлексія

Важливою складовою кожного тренування є підбиття підсумків.

Після виконання вправи керівник пропонує обговорити:

- які дії були правильними;
- які труднощі виникли;
- що можна покращити;
- які навички потребують додаткового тренування.

Наприклад, після евакуації постраждалого рій аналізує:

- чи правильно були розподілені ролі;
- чи ефективною була комунікація;
- чи можна було виконати завдання швидше.

Саме під час рефлексії відбувається усвідомлення власного досвіду та закріплення навчального результату.

Орієнтовна модель тренувального заняття (90 хв)

Вступна частина (10 хв)

- постановка мети;
- повторення алгоритмів;
- інструктаж з безпеки.

Основна частина (60 хв)

- відпрацювання навичок на станціях;
- виконання ситуаційних завдань;
- командні вправи.

Комплексний сценарій (15 хв)

- виконання завдання в умовах, наближених до змагань.

Підбиття підсумків (5 хв)

- аналіз помилок;
- рефлексія;
- визначення завдань на наступне заняття.

Методичні поради керівнику гуртка

Для підтримання високого рівня зацікавленості вихованців рекомендується:

- регулярно змінювати сценарії тренувань;
- використовувати реальні життєві ситуації;
- залучати старших вихованців до проведення окремих етапів занять;
- організовувати міжроєві змагання;

- поєднувати медичну підготовку з елементами туристської, спортивної та військово-патріотичної діяльності;
- проводити тренування не лише в приміщенні, а й на місцевості;
- створювати атмосферу співпраці та взаємної підтримки.

Систематичне використання зазначених підходів забезпечує не лише якісну підготовку вихованців до випробування «Рятівник», а й формує в них життєво необхідні навички відповідальної поведінки, взаємодопомоги, лідерства та готовності діяти в інтересах інших людей у складних життєвих ситуаціях.

ВИСНОВКИ

Сучасні безпекові виклики, зумовлені воєнними діями, зростанням ролі громадянської стійкості та необхідністю підготовки населення до дій у кризових ситуаціях, актуалізують питання формування в дітей та учнівської молоді життєво важливих компетентностей з домедичної допомоги. У цих умовах особливого значення набуває створення цілісної та послідовної системи підготовки, яка забезпечує не лише набуття відповідних знань і практичних навичок, а й виховання відповідальності за життя та здоров'я людини, готовності до взаємодопомоги та активної громадянської позиції.

Проведений аналіз засвідчив, що між розділами «Домедична допомога» навчальних програм військово-патріотичного напрямку позашкільної освіти «Козацько-лицарський гарт», «Козацько-лицарське виховання – «Джура»», «Сокіл-Джура», змістом випробування «Рятівник» Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») та модулем «Домедична допомога в умовах бою» інтегрованого курсу «Захист України» існує чітка змістова, компетентнісна та методична наступність.

Встановлено, що позашкільна освіта часто виступає початковою ланкою у формуванні навичок домедичної допомоги. Саме в гуртках військово-патріотичного напрямку вихованці отримують перший практичний досвід надання допомоги постраждалим, навчаються працювати в команді, опановують базові алгоритми реагування на надзвичайні ситуації, беруть участь у тренуваннях, таборуваннях та польових вишколах. Така діяльність створює міцне підґрунтя для подальшого системного вивчення сучасних підходів до домедичної допомоги під час опанування предмета «Захист України» у старшій школі.

Порівняльний аналіз змісту програм дозволив встановити наявність спільних компонентів підготовки, серед яких: оцінювання безпеки місця події, проведення первинного огляду постраждалого, зупинка кровотеч, накладання пов'язок, транспортування постраждалих, організація взаємодії в команді та дії в умовах надзвичайних ситуацій. Водночас зміст модулів предмета «Захист України» передбачає більш глибоке вивчення сучасних алгоритмів тактичної медицини, зокрема принципів MARCH та елементів Tactical Combat Casualty

Care (ТССС), що забезпечує подальший розвиток і систематизацію компетентностей, сформованих у позашкільній освіті.

Особливого значення набуває виховний потенціал розділу «Домедична допомога». На відміну від традиційного сприйняття медичної підготовки як виключно практичного напрямку діяльності, програми військово-патріотичного спрямування інтегрують її в систему національно-патріотичного виховання. У процесі навчання вихованці засвоюють гуманістичні цінності, усвідомлюють важливість людського життя, розвивають відповідальність, готовність допомагати іншим, здатність діяти в інтересах громади та держави. Навички домедичної допомоги стають не лише практичним інструментом порятунку життя, а й важливим чинником формування громадянської зрілості особистості.

Дослідження показало, що Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») виконує важливу роль у забезпеченні практичного застосування сформованих компетентностей. Випробування «Рятівник» створює умови для комплексного використання знань, умінь і навичок у змодельованих ситуаціях, наближених до реальних життєвих обставин. Під час підготовки та участі у випробуванні вихованці набувають досвіду командної взаємодії, розвивають лідерські якості, стресостійкість, здатність приймати рішення в умовах обмеженого часу та відповідати за результати власних дій.

Практичний досвід роботи гуртків військово-патріотичного напрямку свідчить, що найбільш ефективними формами підготовки є тренінги, рольові та ситуаційні ігри, робота на навчальних станціях, командні вправи, квести, польові заняття, змагання та моделювання реальних ситуацій. Саме діяльнісний підхід дозволяє перетворити теоретичні знання на стійкі практичні навички, які можуть бути використані вихованцями в реальних умовах.

Розроблені у посібнику методичні рекомендації, тренувальні вправи, ситуаційні завдання та сценарії занять спрямовані на вдосконалення практичної підготовки вихованців, урізноманітнення форм роботи керівників гуртків та підвищення ефективності підготовки до випробування «Рятівник». Запропоновані методичні підходи можуть бути використані як у системі позашкільної освіти, так і під час викладання окремих тем предмета «Захист України», проведення навчально-польових зборів, таборувальних та заходів національно-патріотичного виховання.

Таким чином, формування навичок домедичної допомоги доцільно розглядати як безперервний освітній процес, що охоплює позашкільну освіту, участь у Всеукраїнській дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі «Сокіл» («Джура») та подальше вивчення предмета «Захист України». Така модель забезпечує не лише послідовне нарощування практичних компетентностей, а й сприяє вихованню свідомого громадянина України, який володіє необхідними

знаннями, уміннями та ціннісними орієнтаціями для відповідальної поведінки, допомоги ближньому та активної участі в житті суспільства.

У перспективі подальший розвиток системи підготовки з домедичної допомоги в закладах позашкільної освіти має бути спрямований на ширше впровадження сучасних стандартів тактичної медицини, удосконалення матеріально-технічного забезпечення гуртків, розширення практики міжвідомчої співпраці з фахівцями екстреної медичної допомоги, ДСНС, військовими медиками та громадськими організаціями. Це сприятиме підвищенню якості підготовки дітей та учнівської молоді, формуванню культури безпеки та зміцненню громадянської стійкості українського суспільства.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

Методичну розробку підготовлено відповідно до чинних нормативно-правових актів та програмно-методичних документів, що регламентують організацію освітнього процесу в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді, а також формування компетентностей у сфері безпеки життєдіяльності та домедичної допомоги.

1. Конституція України від 28.06.1996.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
3. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 № 1841-III.
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX.
5. Закон України «Про основи національного спротиву» від 16.07.2021 № 1702-IX.
6. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 2834-IX
7. Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання».
8. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527.
9. Концепція розвитку військово-патріотичного виховання в Україні, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 932.
10. Державний стандарт профільної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.07.2024 № 851.
11. Модельна навчальна програма «Захист України. Інтегрований курс» для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти (2025).

12. Наказ Міністерства освіти і науки України про проведення у 2025/2026 навчальному році Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») від 04.12.2025 № 1584.
13. Навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку «Козацько-лицарський гарт» (автори: Д. Бондарчук, О. Бондарчук, Т. Марченко), схвалена для використання в освітньому процесі рішенням експертної комісії з позашкільної освіти від 12.09.2022 (протокол № 2).
14. Навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку «Козацько-лицарське виховання – «Джура»» (автори: Д. Бондарчук, О. Бондарчук), схвалена для використання в освітньому процесі рішенням експертної комісії з позашкільної освіти від 12.09.2022 (протокол № 2).
15. Навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку «Сокіл-Джура» (автори: Д. Бондарчук, О. Бондарчук, Г. Коломоець), схвалена для використання в освітньому процесі рішенням експертної комісії з позашкільної освіти від 12.09.2022 (протокол № 2).
16. Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо викладання предмета «Захист України» у закладах загальної середньої освіти у 2025-2026 навчальному році від 13.08.2025 № 1/16828-25.
17. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації діяльності центрів національно-патріотичного виховання» від 07.02.2024 № 141.
18. Рекомендації Комітету з тактичної бойової допомоги пораненим (Committee on Tactical Combat Casualty Care – CoTCCC), які використовуються під час вивчення модуля «Домедична допомога в умовах бою» інтегрованого курсу «Захист України».

Зазначені нормативно-правові та програмно-методичні документи визначають зміст, організаційні засади та основні підходи до формування навичок домедичної допомоги у вихованців військово-патріотичних гуртків, учасників Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») та здобувачів освіти, які вивчають предмет «Захист України».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 16.06.2026).
2. Про позашкільну освіту: Закон України від 22.06.2000 № 1841-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14> (дата звернення: 16.06.2026).
3. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20> (дата звернення: 16.06.2026).
4. «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»: Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 16.06.2026).

5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 16.06.2026).
6. Бех І. Д. Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді: методичний посібник. К.: Педагогічна думка, 2020. 304 с.
7. Бондарчук Д., Бондарчук О., Марченко Т. Козацько-лицарський гарт: навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку. К., 2022. URL: <https://imzo.gov.ua> (дата звернення: 16.06.2026).
8. Бондарчук Д., Бондарчук О. Козацько-лицарське виховання – «Джура»: навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку. К., 2022. URL: <https://imzo.gov.ua> (дата звернення: 16.06.2026).
9. Бондарчук Д., Бондарчук О., Коломось Г. «Сокіл-Джура»: навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку. К., 2022. URL: <https://imzo.gov.ua> (дата звернення: 16.06.2026).
10. Військово-патріотичне виховання учнівської молоді: навчально-методичний посібник / за ред. О. В. Киричука. К.: Педагогічна думка, 2021. 198 с.
11. Домедична допомога: підручник для закладів загальної середньої освіти / за ред. В. І. Стеблюка. К.: Освіта, 2024. 256 с.
12. Захист України. Інтегрований курс. 10-11 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. К.: МОН України, 2025. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2025/np-zakhyst-ukrayiny-modelna-navch-prohrama-intehrovanyy-kurs-11-04-2025.pdf> (дата звернення: 16.06.2026).
13. Методичні рекомендації щодо організації та проведення гри «Сокіл» («Джура») у закладах освіти України. К.: Український державний центр національно-патріотичного виховання, 2024. 78 с.
14. Організація національно-патріотичного виховання в закладах освіти: методичні рекомендації / уклад. І. Д. Бех та ін. К.: ІМЗО, 2023. 96 с.
15. Перша домедична допомога: навчально-методичний посібник / за ред. Г. О. Слабкого. К.: Медицина, 2021. 224 с.
16. Про проведення у 2025/2026 навчальному році Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»): наказ Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-provedennia-u-20252026-navchalnomu-rotsi-vseukrainskoi-dytiacho-iunatskoi-viiskovo-patriotichnoi-hry-sokil-dzhura> (дата звернення: 16.06.2026).
17. Стеблюк В. І., Михайловський М. М., Коваленко В. В. Тактична медицина: навчальний посібник. К.: Медицина, 2023. 312 с.
18. Сухомлинська О. В. Патріотичне виховання в сучасному освітньому просторі України. К: АртЕк, 2019. 248 с.
19. Tactical Combat Casualty Care Handbook. Committee on Tactical Combat Casualty Care. Fort Sam Houston, Texas, 2024. 238 p.
20. First Aid Manual. 11th ed. London: Dorling Kindersley, 2023. 288 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ситуаційні завдання для практичних занять

Ситуаційне завдання 1. Похід вихідного дня. Під час туристського походу один із учасників послизнувся на мокрому схилі та впав. Він скаржиться на сильний біль у гомілці, не може стати на ногу.

Завдання для рою:

1. Оцінити безпеку місця події.
2. Провести первинний огляд постраждалого.
3. Визначити можливий характер травми.
4. Надати необхідну допомогу.
5. Запропонувати спосіб евакуації.

Питання для обговорення: Які ознаки можуть свідчити про перелом? Які помилки можуть погіршити стан постраждалого?

Ситуаційне завдання 2. Під час таборування. Під час спортивної гри учасник отримав умовне поранення руки. На рукаві помітна значна кількість червоної фарби (імітація кровотечі).

Завдання:

1. Визначити загрозу життю.
2. Застосувати алгоритм MARCH.
3. Продемонструвати дії щодо зупинки кровотечі.
4. Підготувати постраждалого до евакуації.

Ситуаційне завдання 3. Групова надзвичайна ситуація

Унаслідок умовного вибуху постраждали три особи:

Постраждалий №1 – масивна кровотеча з нижньої кінцівки.

Постраждалий №2 – скаржиться на біль у грудній клітці.

Постраждалий №3 – перебуває у свідомості, але не може самостійно рухатися.

Завдання:

- визначити пріоритетність допомоги;
- розподілити ролі між членами рою;
- надати допомогу;
- організувати евакуацію.

Картки для роботи на навчальних станціях

Картка 1. Станція «Критична кровотеча»

Умови: У постраждалого виявлено сильну кровотечу з нижньої кінцівки.

Завдання:

- Оцінити ситуацію.
- Визначити небезпеку.
- Зупинити кровотечу.
- Контролювати стан постраждалого.

Максимальна кількість балів – 10.

Картка 2. Станція «Оцінка стану»

Умови: Постраждалий лежить нерухомо.

Завдання:

- Перевірити реакцію.
- Встановити наявність ознак життя.
- Повідомити про подальші дії.

Максимальна кількість балів – 8.

Картка 3. Станція «Евакуація»

Умови: Необхідно транспортувати постраждалого на відстань 30 м.

Завдання:

- Обрати спосіб транспортування.
- Забезпечити безпеку постраждалого.
- Координувати роботу команди.

Максимальна кількість балів – 10.

Маршрутний лист команди

Випробування «Рятівник»

Назва рою _____

Дата _____

№ з/п	Назва станції	Максимум балів	Отримано
1	Оцінка обстановки	10	
2	Критична кровотеча	10	
3	Первинний огляд	10	
4	Допомога постраждалому	15	
5	Транспортування	15	
6	Командна взаємодія	10	
7	Ситуаційне завдання	20	
	Всього	90	

Маршрутний лист навчального квесту «Маршрут рятівника»

Команда _____

Контрольний пункт	Завдання	Виконано
КП-1	Визначення небезпечних факторів	
КП-2	Зупинка кровотечі	
КП-3	Накладання пов'язки	
КП-4	Евакуація постраждалого	
КП-5	Ситуаційне завдання MARCH	

Час старту _____

Час фінішу _____

Загальний результат _____

Чек-лист оцінювання виконання алгоритму MARCH

Команда _____

Суддя _____

№ з/п	Критерій	Так	Ні
1	Оцінено безпеку місця події	☐	☐
2	Виявлено масивну кровотечу	☐	☐
3	Правильно виконано зупинку кровотечі	☐	☐
4	Перевірено дихальні шляхи	☐	☐
5	Оцінено дихання	☐	☐
6	Оцінено кровообіг	☐	☐
7	Проведено профілактику переохолодження	☐	☐
8	Дотримано правильної послідовності MARCH	☐	☐
9	Організовано командну взаємодію	☐	☐
10	Забезпечено безпечну евакуацію	☐	☐

Підсумок: _____

Кількість виконаних критеріїв _____ із 10.

Чек-лист оцінювання роботи рою під час випробування «Рятівник»

№ з/п	Показник	Бали	Результат
	Оцінка обстановки	0-5	
	Правильність рішень	0-10	
	Надання допомоги	0-15	
	Командна взаємодія	0-10	
	Лідерство командира	0-5	
	Комунікація між учасниками	0-5	
	Дотримання правил безпеки	0-10	
	Евакуація постраждалого	0-10	
	Дотримання алгоритму MARCH	0-15	
	Завершення завдання в межах часу	0-5	

Максимальна кількість балів – 90.

Загальний результат _____

Місце _____

Підпис судді _____

Картка самооцінювання вихованця

Прізвище, ім'я _____

Після занять з домедичної допомоги я можу:

- ☐ Оцінити безпечність місця події.
- ☐ Викликати екстрені служби.
- ☐ Застосувати алгоритм MARCH.
- ☐ Зупинити критичну кровотечу.
- ☐ Накласти пов'язку.
- ☐ Організувати транспортування постраждалого.
- ☐ Працювати в команді.
- ☐ Пояснити свої дії іншим.

Що потребує вдосконалення?

Моя особиста оцінка (1-10): _____

Додаток З

**БАНК СИТУАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ВИПРОБУВАННЯ «РЯТІВНИК»**

Методичні рекомендації щодо використання

Ситуаційні завдання призначені для формування та перевірки практичних навичок домедичної допомоги, командної взаємодії, лідерства та вміння приймати рішення в умовах дефіциту часу. Завдання розподілені відповідно до вікових груп учасників гри «Сокіл» («Джура») та можуть використовуватися під час гурткових занять, таборувань, вишколів, внутрішніх змагань і підготовки до випробування «Рятівник».

I. Молодша вікова група (джури 6-10 років)

Завдання 1. Подряпина на прогулянці. Під час прогулянки дитина впала та подряпала коліно.

Завдання:

- оцінити ситуацію;
- заспокоїти постраждалого;
- пояснити свої дії;
- продемонструвати накладання простої пов'язки.

Завдання 2. Падіння в парку. Друг упав і скаржиться на біль у руці.

Завдання:

- повідомити дорослих;
- залишатися поруч із постраждалим;
- визначити безпечне місце очікування допомоги.

Завдання 3. Гарячий чай. Дитина випадково перекинула чашку з гарячим чаєм на руку.

Завдання:

- визначити небезпеку;
- розповісти, що потрібно зробити насамперед;
- продемонструвати допомогу при незначному опіку.

Завдання 4. Укус комах. Під час екскурсії дитину вкусила оса.

Завдання:

- оцінити стан постраждалого;
- визначити, коли потрібно звернутися по допомогу.

Завдання 5. Непритомність товариша. Під час гри учасник сів на землю та не реагує на звернення.

Завдання:

- покликати дорослих;
- оцінити стан;
- продемонструвати правильний порядок дій.

Завдання 6. Поріз пальця. Під час майстер-класу дитина порізала палець.

Завдання:

- надати допомогу;
- пояснити правила особистої безпеки.

Завдання 7. Втрата орієнтування. Під час походу учасник відчув запаморочення.

Завдання:

- організувати допомогу;
- повідомити керівника.

Завдання 8. Падіння з лавки. Постраждалий скаржиться на біль у нозі.

Завдання:

- оцінити стан;
- пояснити, чому не можна змушувати людину одразу вставати.

II. Середня вікова група (11-14 років)

Завдання 9. Травма під час гри. Учасник невдало приземлився після стрибка.

Завдання:

- провести первинний огляд;
- визначити подальші дії;
- організувати допомогу.

Завдання 10. Кровотеча з руки. Під час роботи з інструментом учасник умовно травмував руку.

Завдання:

- визначити тип кровотечі;
- продемонструвати її зупинку.

Завдання 11. Переохолодження. Під час дощу учасник почав тремтіти та скаржитися на холод.

Завдання:

- визначити ознаки переохолодження;
- запропонувати алгоритм допомоги.

Завдання 12. Травма гомілки. Під час походу учасник підвернув ногу.

Завдання:

- оцінити стан;
- організувати евакуацію.

Завдання 13. Непритомність під час спеки. Учасник втратив свідомість під час спортивного заходу.

Завдання:

- оцінити стан;
- продемонструвати послідовність дій.

Завдання 14. Опік біля багаття. Під час приготування їжі учасник отримав умовний опік.

Завдання:

- надати допомогу;
- пояснити типові помилки.

Завдання 15. Групова подія. Одночасно допомоги потребують двоє постраждалих.

Завдання:

- визначити пріоритетність;
- розподілити обов'язки.

Завдання 16. Евакуація товариша. Постраждалого необхідно перенести на 50 метрів.

Завдання:

- обрати спосіб транспортування;
- організувати роботу команди.

Завдання 17. Небезпечна територія. Постраждалий знаходиться поруч із умовною небезпекою.

Завдання:

- оцінити ризики;
- прийняти рішення щодо подальших дій.

Завдання 18. Командний алгоритм MARCH. Постраждалий має умовну кровотечу та скарги на проблеми з диханням.

Завдання:

- виконати огляд за алгоритмом MARCH;
- обґрунтувати послідовність дій.

III. Старша вікова група (15-17 років)

Завдання 19. Масивна кровотеча. У постраждалого умовна кровотеча з нижньої кінцівки.

Завдання:

- застосувати алгоритм MARCH;
- зупинити кровотечу;
- організувати подальші дії.

Завдання 20. Комбінована травма. Постраждалий має травму руки та ознаки утрудненого дихання.

Завдання:

- визначити пріоритети допомоги;
- пояснити свої рішення.

Завдання 21. Групове ураження. Допомоги потребують троє постраждалих.

Завдання:

- провести сортування;
- визначити черговість допомоги.

Завдання 22. Евакуація в складних умовах. Необхідно евакуювати постраждалого через ділянку з перешкодами.

Завдання:

- обрати спосіб транспортування;
- забезпечити безпеку команди.

Завдання 23. Нічний сценарій. Подія відбувається в умовах обмеженої видимості.

Завдання:

- організувати роботу рою;
- провести оцінку постраждалого.

Завдання 24. Стрессова ситуація. Під час виконання завдання лунають додаткові команди та відволікаючі сигнали.

Завдання:

- зберігати послідовність дій;
- не допустити помилок.

Завдання 25. Похідна пригода. Постраждалий отримав умовну травму під час переправи через яр.

Завдання:

- оцінити ситуацію;
- надати допомогу;
- організувати евакуацію.

Завдання 26. Комплексний сценарій «Рятівник». Під час умовної надзвичайної ситуації рій знаходить постраждалого.

Умовні ознаки:

- сильна кровотеча;

- скарги на біль у грудній клітці;
- ознаки переохолодження.

Завдання:

- застосувати алгоритм MARCH;
- організувати командну роботу;
- евакуювати постраждалого.

Завдання 27. Обмежені ресурси. У розпорядженні команди лише базова аптечка.

Завдання:

- визначити пріоритетні засоби;
- надати допомогу.

Завдання 28. Командне лідерство. Командир умовно вибуває з виконання завдання.

Завдання:

- визначити нового лідера;
- завершити виконання вправи.

Завдання 29. Маршрут рятувальника. Рій проходить 5 контрольних точок із різними медичними ситуаціями.

Завдання:

- виконати всі завдання без втрати послідовності дій.

Завдання 30. Фінальне випробування. Комплексна ситуація для підготовки до гри «Сокіл» («Джура»).

Передбачає:

- оцінку обстановки;
- застосування алгоритму MARCH;
- командну взаємодію;
- евакуацію постраждалого;
- підбиття підсумків.

Критерії оцінювання:

- правильність рішень;
- якість надання допомоги;
- дотримання алгоритмів;
- лідерство;
- взаємодія в команді;
- дотримання правил безпеки.

Додаток І

БАНК СЦЕНАРІЇВ ДЛЯ ВІДПРАЦЮВАННЯ АЛГОРИТМУ MARCH **Методичні рекомендації**

Запропоновані сценарії призначені для проведення тренувальних занять у гуртках військово-патріотичного напрямку та підготовки до випробування

«Рятівник» Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»).

Під час виконання вправ оцінюється не лише правильність виконання окремих елементів алгоритму MARCH, а й уміння учасників:

- оцінювати обстановку;
- визначати пріоритетність допомоги;
- працювати в команді;
- приймати рішення в умовах дефіциту часу;
- здійснювати евакуацію постраждалого.

Універсальна картка судді

Команда _____

Дата _____

Сценарій № _____

Критерій	Максимально можливі бали	Результат
Оцінка безпеки місця події	5	
Виявлення загроз життю	10	
Правильність застосування MARCH	20	
Командна взаємодія	10	
Організація евакуації	10	
Дотримання правил безпеки	5	
Загальний результат	60	

Сценарій 1. Поріз

Легенда. Під час господарських робіт учасник отримав умовне поранення стегна.

Ознаки:

- сильна кровотеча;
- свідомість збережена;
- скаржиться на біль.

Основне завдання: визначити критичну загрозу та діяти відповідно до алгоритму MARCH.

Сценарій 2. Падіння з велосипеда

Легенда. Учасник впав із велосипеда.

Ознаки:

- кровотечі немає;
- дихає важко;
- скаржиться на біль у грудній клітці.

Завдання: визначити пріоритетність допомоги та провести огляд.

Сценарій 3. Туристична пригода

Легенда. Під час переходу через яр учасник впав.

Ознаки:

- травма ноги;

- ознаки переохолодження;
- слабкість.

Завдання: відпрацювати завершальні етапи алгоритму MARCH.

Сценарій 4. Непритомний постраждалий

Легенда. Учасника знайдено непритомним.

Ознаки:

- відсутня реакція на звернення;
- кровотечі немає.

Завдання:

оцінити прохідність дихальних шляхів та дихання.

Сценарій 5. Подвійне ураження

Легенда. Двоє постраждалих.

Перший: кровотеча з верхньої кінцівки.

Другий: утруднене дихання.

Завдання: визначити пріоритетність допомоги.

Сценарій 6. Таборовий інцидент

Легенда. Під час встановлення намету учасник отримав травму руки.

Ознаки:

- кровотеча середньої інтенсивності;
- ознаки шоку.

Завдання: провести повний цикл MARCH.

Сценарій 7. Пошук у лісі

Легенда. Постраждалого знайдено через тривалий час після умовної події.

Ознаки:

- тремтіння;
- ознаки переохолодження.

Завдання: організувати допомогу та евакуацію.

Сценарій 8. Завал

Легенда. Після умовного обвалу постраждалий затиснутий під конструкцією.

Ознаки:

- кровотеча;
- скарги на біль у нозі.

Завдання: визначити безпечний порядок дій.

Сценарій 9. Падіння дерева

Легенда. Під час негоди на учасника впала гілка.

Ознаки:

- травма голови;
- дезорієнтація.

Завдання: звернути увагу на етап Н алгоритму MARCH.

Сценарій 10. Масова подія

Легенда. Четверо умовно постраждалих.

Завдання:

- провести сортування;
- визначити послідовність допомоги.

Сценарій 11. Спортивні змагання

Легенда. Учасник знепритомнів після бігу.

Ознаки:

- дихання поверхневе;
- реакція уповільнена.

Завдання: визначити пріоритети огляду.

Сценарій 12. Нічний вишкіл

Легенда. Постраждалий виявлений у темний час доби.

Додаткові умови:

- обмежена видимість;
- робота команди з ліхтарями.

Сценарій 13. Умовний вибух

Легенда. Постраждалий має:

- кровотечу;
- травму руки;
- утруднене дихання.

Завдання: відпрацювати повний алгоритм MARCH.

Сценарій 14. Переправа через струмок

Легенда. Під час переправи учасник травмував кінцівку.

Завдання: надати допомогу та організувати евакуацію через складну ділянку маршруту.

Сценарій 15. Евакуація з лісу

Легенда. Постраждалий знаходиться на відстані 200 метрів від табору.

Завдання: надати допомогу та доставити його до пункту збору.

Сценарій 16. Комбінована травма

Легенда. У постраждалого:

- кровотеча;
- біль у грудній клітці;
- ознаки шоку.

Завдання: визначити послідовність усунення загроз.

Сценарій 17. Втомлений рій

Легенда. Перед початком вправи команда долає смугу перешкод. Після цього отримує завдання надати допомогу постраждалому.

Мета: оцінити дії в умовах фізичного навантаження.

Сценарій 18. Рятувальник

Легенда. Повноцінне тренувальне випробування.

Передбачає: оцінку обстановки; роботу за алгоритмом MARCH; командну взаємодію; евакуацію.

Критерії оцінювання виконання алгоритму MARCH

Етап	Максимум балів	Результат
М – виявлення та усунення масивної кровотечі	10	
А – оцінка прохідності дихальних шляхів	5	
Р – оцінка дихання	5	
С – оцінка кровообігу та ознак шоку	5	
Н – профілактика переохолодження та контроль стану	5	
Командна взаємодія	10	
Евакуація	10	
Дотримання безпеки	10	
Загальний результат	60	

Типові помилки під час виконання MARCH

Суддя звертає особливу увагу на:

- ☐ порушення послідовності алгоритму;
- ☐ пропуск критичної кровотечі;
- ☐ відсутність контролю стану постраждалого;
- ☐ неправильний розподіл ролей у команді;
- ☐ небезпечні способи евакуації;
- ☐ відсутність командної комунікації;
- ☐ ігнорування ознак переохолодження;
- ☐ порушення правил особистої безпеки.

Рекомендації щодо використання сценаріїв

Сценарії можуть застосовуватися:

- як окремі вправи на заняттях;
- під час роботи за станціями;
- у форматі навчальних квестів;
- під час таборувань та польових вишколів;
- для проведення внутрішньогурткових змагань;
- як елементи підготовки до випробування «Рятівник».

Рекомендується поступово ускладнювати сценарії, збільшуючи кількість постраждалих, обмеження часу та обсяг завдань для команди.

Додаток К

СУДДІВСЬКИЙ ПОРАДНИК ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ВИПРОБУВАННЯ «РЯТІВНИК»

Загальні положення

Оцінювання учасників під час випробування «Рятівник» повинно бути об'єктивним, зрозумілим та спрямованим не лише на виявлення помилок, а й на визначення рівня сформованості практичних компетентностей.

Суддя оцінює:

- правильність алгоритму дій;
- безпеку виконання завдання;
- практичні навички;

- командну взаємодію;
- лідерство;
- здатність приймати рішення;
- дотримання часових нормативів.

Головний принцип оцінювання:

Критична помилка, яка може призвести до загибелі постраждалого, оцінюється значно суворіше, ніж технічна неточність.

1. Орієнтовна система нарахування балів

Елемент виконання	Максимум балів
Оцінка обстановки та безпеки	10
Застосування алгоритму MARCH	30
Практичне надання допомоги	20
Командна взаємодія	10
Евакуація постраждалого	10
Дотримання часових нормативів	10
Всього	90

2. Оцінювання етапу «Оцінка обстановки»

Максимум – 10 балів Суддя оцінює: ☐ перевірку безпеки місця події; ☐ визначення можливих загроз; ☐ оцінку кількості постраждалих; ☐ організацію роботи рою.	Типові помилки		
	Помилка	Штраф	Результат
	Не оцінено безпеку місця події	- 5	
	Рій починає допомогу в небезпечній зоні	- 10	
	Ігнорування додаткових небезпек	- 3	
	Відсутність командування	- 2	

3. Оцінювання алгоритму MARCH

Максимум – 30 балів

М – Масивна кровотеча (10 балів) Оцінюється: • своєчасне виявлення; • правильність накладання турнікета; • контроль ефективності.	Штрафи		
	Помилка	Штраф	Результат
	Не виявлена критична кровотеча	- 10	
	Неправильне місце накладання турнікета	- 5	
	Турнікет накладено неефективно	- 5	
А – Прохідність дихальних шляхів (5 балів) Штрафи	Відсутній контроль після накладання	- 2	
	Помилка	Штраф	Результат
	Не проведено оцінку	- 5	
	Неправильна послідовність дій	- 3	
	Ігнорування ознак порушення прохідності	- 5	

R – Дихання (5 балів)		
Штрафи		
Помилка	Штраф	Результат
Пропущено порушення дихання	- 5	
Не проведено оцінку	- 3	
C – Кровообіг (5 балів)		
Штрафи		
Помилка	Штраф	Результат
Не оцінено ознаки шоку	- 3	
Не виявлено вторинну кровотечу	- 3	
Н – Гіпотермія / травма голови (5 балів)		
Штрафи		
Помилка	Штраф	Результат
Не враховано ризик переохолодження	- 3	
Ігнорування ознак травми голови	- 5	

4. Оцінювання практичних навичок

Максимум – 20 балів	Типові помилки		
Оцінюється: • правильність маніпуляцій; • впевненість дій; • дотримання алгоритмів.	Помилка	Штраф	Результат
	Неправильне накладання пов'язки	- 2	
	Невпевнене виконання дій	- 1	
	Порушення послідовності алгоритму	- 3	
	Не завершено маніпуляцію	- 5	

5. Оцінювання командної взаємодії

Максимум – 10 балів	Типові помилки		
Суддя звертає увагу на: • наявність ройового; • розподіл ролей; • взаємодію між учасниками.	Помилка	Штраф	Результат
	Відсутність ройового	- 3	
	Одночасне дублювання функцій	- 2	
	Відсутність комунікації	- 3	
	Конфліктні дії учасників	- 2	

6. Оцінювання евакуації

Максимум – 10 балів	Типові помилки		
Оцінюється: • вибір способу транспортування; • безпечність переміщення; • узгодженість дій.	Помилка	Штраф	Результат
	Небезпечне транспортування	- 5	
	Втрата контролю над постраждалими	- 5	
	Неузгоджені дії команди	- 2	
	Порушення техніки безпеки	- 3	

7. Часові нормативи

Максимум – 10 балів

Критерій	Бали	Результат
У межах нормативу	10	
Перевищення до 30 секунд	8	
Перевищення до 1 хвилини	6	
Перевищення понад 1 хвилину	4	

8. Критичні помилки

За наявності критичних помилок суддя має право знизити результат незалежно від кількості набраних балів.

До критичних помилок належать:

- ☐ пропуск масивної кровотечі;
- ☐ грубе порушення алгоритму MARCH;
- ☐ створення додаткової загрози для постраждалого;
- ☐ залишення постраждалого без допомоги;
- ☐ свідоме порушення вимог безпеки;
- ☐ небезпечна евакуація.

9. Приклади оцінювання

Приклад 1 Команда: • правильно визначила кровотечу; • наклала турнікет; • виконала евакуацію; • перевищила норматив на 20 секунд.	Оцінка:	
	Етап	Бали
	Безпека	10
	MARCH	28
	Практичні навички	18
	Командна взаємодія	10
	Евакуація	10
	Час	8
	Всього	84

Приклад 2 Команда: • не виявила критичну кровотечу; • зосередилася на другорядних ушкодженнях.	Оцінка:	
	Етап	Бали
	Безпека	10
	MARCH	15
	Практичні навички	15
	Командна взаємодія	9
	Евакуація	8
	Час	10
	Всього	67

Додатково фіксується критична помилка

10. Аркуш судді

Команда _____

Назва рою _____

Дата _____

Критерій	Максимальна кількість балів	Результат
Безпека	10	
MARCH	30	
Практичні навички	20	
Командна взаємодія	10	
Евакуація	10	
Час	10	
Разом	90	

Критичні помилки:

Коментар судді:

Підпис судді _____

Методичні рекомендації для суддів

Під час оцінювання рекомендується звертати увагу не лише на технічну правильність виконання окремих елементів, а й на загальну логіку дій команди. Перевагу слід надавати учасникам, які демонструють розуміння алгоритмів, здатність швидко адаптуватися до зміни обстановки, ефективно взаємодіяти між собою та приймати рішення в інтересах безпеки постраждалого.

Після завершення випробування доцільно проводити короткий розбір дій рою із зазначенням сильних сторін та рекомендацій щодо подальшого вдосконалення навичок. Такий підхід сприяє не лише об'єктивному оцінюванню, а й виконує важливу навчальну та виховну функцію.